

N Á R O D O P I S N Á

revue

2/95

revue
revue
revue
revue

NÁRODOPISNÁ REVUE 2/95, ročník V. - 1995

VYDÁVÁ Ústav lidové kultury, 696 62 Strážnice, ČR

REDAKČNÍ RADA: Hana Dvořáková, Dušan Holý, Josef Jančář, Richard Jeřábek, Eva Krekovičová,
Jan Krist, Martina Pavlicová, Karel Pavlišťík, Miroslav Válka

Šéfredaktor: PhDr. Jan Krist

Tajemnice redakce a sazba: Anna Matyášová

Výtvarná spolupráce: Dana Chatrná

Tisk: LELKA, Dolní Bojanovice

ISSN 0862-8351

N Á R O D O P I S N Á

revue ²/₉₅

OBSAH

Vznik Mezinárodního folklórního festivalu ve Strážnici (<i>Josef Jančář</i>)	67
Strážnica a Slovensko (<i>Svetozár Švehlák</i>)	74
Padesátiletý vývoj dramaturgie a stavby strážnických pořadů (<i>Cyril Zálešák</i>)	80
Dobré (?) rady pro autory (K pořadům na folklórních festivalech) (<i>Dušan Holý</i>)	84
Z archivu Ústavu lidové kultury	87
World music, folklór a amerikanizace kultury (<i>Petr Dorůžka</i>)	95
Strážnické vzpomínání (<i>Vladislav Stanovský</i>)	98
Strážnice a lidové tradice (<i>Josef Beneš</i>)	100
Co pro mne znamená Strážnice (<i>Miloš Vršecký</i>)	101
Dobry deň, Strážnica (<i>Svetozár Švehlák</i>)	102
Strážnické slavnosti jaké jsou dnes (<i>Karel Pavlišťík</i>)	103
Folklórní slavnosti Myjava 1994 (<i>Vlasta Ondrušová</i>)	105
40. folklórní festival Východná 1994 (<i>František Synek</i>)	105
Narodil se festival (<i>Vlasta Ondrušová</i>)	106
Strakonice 1994 (<i>Jan Krist</i>)	107
Luhačovický festival podruhé (<i>František Synek</i>)	108
Jundrovské jablíčko (<i>Jan M. Krist</i>)	109
Jubilejní kongres CIOFF v Malajsii (<i>Martina Pavlicová</i>)	110
Člověk uprostřed ekologické krize (<i>Martina Pavlicová</i>)	110
K recenzi D. Holého na sborník Slovácký verbuňk v teorii a praxi (<i>J. M. Krist - K. Pavlišťík</i>)	111
Svaté obrázky (<i>R. J.</i>)	111
Oldřich Sirovátka: Jak pluli Hanáci přes moře a další rozpustilé pohádky z Čech a Moravy (<i>Miroslav Válka</i>)	111
Romové v České republice včera a dnes (<i>Dušan Holý</i>)	112
Korsika a Sardinie křížem krážem (<i>Miroslav Válka</i>)	113
Akademie věd ČR udělila ocenění (<i>Jan Krist</i>)	114
Cena města Zlína udělena (<i>Josef Jančář</i>)	115
Folklór je, když... (<i>R. J.</i>)	115
Resumé	116

VZNIK MEZINÁRODNÍHO FOLKLÓRNÍHO FESTIVALU VE STRÁŽNICI

(Úryvek z knihy *Strážnická ohlédnutí*)

Josef Jančář

Vznik prvního ročníku Mezinárodního folklórního festivalu ve Strážnici, který se uskutečnil ve dnech 5. až 7. července 1946 pod názvem *Československo ve zpěvu a tanci*, byl zdůvodňován nejčastěji úsilím Strážničanů o vybudování moderního kulturního domu nebo ohlasem na velkou národopisnou slavnost v roce 1938 v nedalekých petrovských Plížích. Avšak tak jako vznik všech mimořádných akcí nebo projektů, je i vznik tohoto festivalu podmíněn nejrůznějšími vlivy.

Ve Strážnici se už od konce 19. století objevují zmínky o folklórních pořadech při různých příležitostech jako bylo například cvičení Sokola (1892) nebo svěcení nového gymnázia (1899). Pod vlivem pražského Slováckého krúžku zde vznikl v roce 1910 Slovácký krúžek, který poprvé vystoupil na společenském večeru Sjezdu pokrokové mládeže slovenské, konaném ve Strážnici 13. - 15. září 1912. Na tomto sjezdu přednášeli například Karel Klusák a Hynek Bím, diskusí se zúčastnili Vladimír Úlehla, jeho otec Josef Úlehla, Karol Medvecký a další. Sdružení vydalo ze sjezdu dokonce sborník jako 6. svazek svých spisů. V dobách první republiky byla téměř v každém kulturním programu strážnických spolků národopisná část. Mezi nejvýznamnější akce s folklórním programem patřil Slovácký den, uspořádaný 15. srpna 1926 u příležitosti otevření hospodářské školy. Vystupovaly na něm národopisné skupiny ze Strážnicka, z Podluží, Kyjovska a Uherskohradištska. Ze sousedního Slovenska se slavnosti zúčastnila mimo jiných také muzika Samko Dudíka s tanečníky. V srpnu roku 1934 se uskutečnily ve Strážnici pod záštitou prezidenta republiky sedmidenní oslavy 300. výročí založení piaristického gymnázia, jejichž součástí byly národopisné slavnosti v zámeckém parku. Do těchto kulturních aktivit patřila i řada dalších slavností jako byla například národopisná slavnost v petrovských Plížích v létě roku 1938 nebo výstava vín, pořádaná na

strážnické hody v srpnu téhož roku. Její součástí byl krojovaný průvod ze Starého Města na náměstí a předvádění lidových zvyků národopisnými skupinami ze Strážnice a širokého okolí. Není proto překvapivé, že v poválečné euforii vznikl ve Strážnici návrh uspořádat velké národopisné slavnosti v pěkném prostředí parku strážnického zámku. Zájem o pořádání velkých folklórních slavností nebyl ojedinělý. Například ve Zlíně byla už 8. července 1945 uspořádána národopisná slavnost "Slovácko ještě žije". Byla vyvrcholením sjezdu zástupců slováckých krúžků a představitelů místních národních výborů slováckých vesnic i měst, kteří vydali výzvu k zakládání krúžků ve všech místech regionu, k intenzivní práci ve prospěch obnovy národních tradic a k podpoře této činnosti vládou. Iniciátorem a organizátorem obou akcí byl Krúžek moravských Slováků ve Zlíně v čele s jeho agilním starostou JUDr. Ladislavem Ruttem. Ten už ve dvacátých letech založil Sdružení přátel lidového umění a rázu Slováků a byl významným činitelem v rozvoji folklorismu prvé poloviny dvacátého století na Moravě, zejména na Slovácku. Zlínská slavnost "Slovácko opět žije" se odehrávala na stadionu sokolovny, kde byly pro tento účel vybudovány stavby inspirované lidovou architekturou. Statek, kaple a hospoda vytvořily přirozenou scenerii pro program jednotlivých národopisných skupin. Zaplněné hlediště sledovalo jízdu králů a svatbu z Hluku, tance ze Strážnice, doprovázené strážnickou cimbálovou muzikou, hornácký fašaneček v doprovodu hudeců z Velké nad Veličkou, "legrúty" z Mistřína a velkolepé hody z Podluží. Mimo zmíněné cimbálové kapely ze Strážnice a Velké hrála zde též kapela Jožky Kubíka z Hrubé Vrbky a cimbálové muziky z Uh. Hradiště, Bzence a Mistřína. Dechovky byly hned čtyři: dvě z Kostic, jedna z Kunovic a Šimčíkova kapela z Hluku. Před programem na stadionu prošel městem mohutný průvod všech

účinkujících, který vzbudil nelíčené sympatie Zlíňanů, z nichž mnozí se pak výrazně podíleli na budování tradice Mezinárodního folklórního festivalu ve Strážnici.

Pofadatelství 1. ročníku celostátních národopisných slavností se skutečně ujalo Družstvo pro postavení kulturního domu ve Strážnici, jehož předsedou byl JUDr. Oto Ševčík, avšak už brzy na jaře roku 1946 vznikl samostatný "Výbor pro uspořádání I. celostátních národopisných slavností ve Strážnici", jak dosvědčuje dopis Vladimíru Úlehlovi z 28. května 1946 podepsaný Františkem Postřehovským a Ladislavem Baňouchem, pozdějším dlouholetým tajemníkem festivalu: "Vážení pane profesore! Jak je Vám známo z předběžných porad, jichž jste se také zúčastnil, pořádáme ve Strážnici celostátní národopisné slavnosti pod názvem "Československo v tanci a zpěvu". Bylo nutno mnoho věcí předem zajistit, než se mohlo přikročit k vlastní práci. Původně bylo pro tyto slavnosti stanoveno datum 29. a 30. června (Petra a Pavla), avšak na společné schůzce všech odborů v sobotu 25. t. m. bylo rozhodnuto, aby termín byl posunut o jeden týden na 5. až 7. července (Cyrilka, Husa). Získáme tím jednak týden pro přípravu, jednak nám vzhledem k rozsahu slavností a vedlejším podnikům budou tři dny lépe vyhovovat než původní dva. Přikládáme stručný informační letáček (ještě se starým datem), osvětlující motivy a ideové pojetí slavností; podrobný program bude včas veřejnosti oznámen. Obracíme se na Vás, vážený pane profesore, se zdvořilou žádostí, abyste napsal příležitostný článek na tento námět o Strážnici a národopisu do denního tisku, snad v prvé řadě do Svobodných novin. Dále Vás žádáme o příspěvek do brožurky, kterou chceme u příležitosti slavností vydat. Byl by to jakýsi almanach, který by obsahoval statě o Strážnici, národopisu na Slovácku, na Moravě a ve Slezsku a pak v celé republice. Prosíme Vás, abyste nám do této brožurky přispěl článkem v rozsahu asi čtyř až pěti stran, osmerkového formátu, třeba o národopisu na Moravě a ve Slezsku, případně na jiné thema....".

Sborník k 1. ročníku "Strážnice" skutečně vyšel a na obálce je uvedeno, že 1. celostátní národopisné

slavnosti pod názvem Československo v tanci a zpěvu ve dnech 5. - 7. července 1946 "Pořádá město Strážnice pod záštitou Slovenské národní rady, Zemského národního výboru českého a moravského, okr. národních výborů v Hodoníně, Uherském Hradišti, Kyjově a Uher. Brodě, Českoslov. společnosti a Mor.-slezské besedy v Praze a Masarykovy českosl. společnosti v Hodoníně". Na první straně je uveden "pracovní výbor" v tomto složení: předseda: JUDr. Oto Ševčík, místopředseda: Jan Ráček, předseda MNV, tajemník: František Postřehovský, program a režie: JUDr. Miloš Zapletal, organizace: Ladislav Baňouch, propagace: MVDr Jan Horný, prof. Josef Huška, technické stavby: Pravoslav Balcar, zásobování: Jan Vajčner, Kamilo Tomáš, finance: František Matějek, ubytování: František Vrba, doprava: Jan Hřivna, Josef Odrazil, výstava: Dr. Robert Svoboda, prof. Jan Urbášek, spolupráce: Kateřina Mastná, Božena Horná, Ludmila Kuřítková, Jan Skácel, Tomáš Gajda, Ladislav Šamánek, Jaroslav Sochor, Čeněk Demel, Miroslav Jelínek, Antonín Sochor, František Jamný, Jindřich Tomeček, Ladislav Hudeček a prof. Miloslav Kirš. Tento pracovní výbor odborně připravil a technicky zajistil velice bohatý program, i když riskoval i osobní finanční oběti, neboť slavnosti se uskutečnily bez státní finanční podpory.

Pro tak rozsáhlý kulturní podnik bylo třeba najít vhodné prostředí. Ideálním místem se stal padesátihektarový strážnický zámecký park, v němž se odbyvala národopisná slavnost už v roce 1934. Na žádost Výboru pro uspořádání I. celostátních národopisných slavností propůjčila Národní správa velkostatku Strážnice park a některé zámecké místnosti za podmínky, že pořadatelé zajistí ochranu parkové vegetace i zámeckého inventáře. Na organizační i programové přípravě se vedle Strážničanů výrazně podílel vedoucí národopisného odboru Moravskoslezské besedy v Praze Vladimír Boháč. Zajistil nejenom převzetí záštity Moravskoslezskou besedou a Československou společností v Praze, ale zajistil i přiděl řeziva na pódia i mimořádný přiděl masa a mouky na přípravu jídla bez lístků alespoň pro účinkující. Vladimír Boháč, který stál

na počátku čtyřicátých let u zrodu filmů Horňácká svatba a Hody v Hrubé Vrbce, spolupracoval na přípravě strážnických slavností i další léta. Prvního ročníku Strážnice se zúčastnila řada významných hostů jako byli například předseda Syndikátu českých spisovatelů básník František Halas a první jednatel Syndikátu dr. Miloslav Fábera, předsedové okresních národních výborů, organizací, které převzaly nad slavnostmi patronát, i řada hostů ze zahraničí. Všichni shodně s většinou tehdejších novinových článků konstatovali, že Strážnice se musí každým rokem opakovat.

Neobyčejný rozsah národopisných slavností, jaký se uskutečnil v roce 1946 ve Strážnici, byl nepřehlédnutelným obrazem nového vztahu ke kulturnímu dědictví. Folklor je nepochybně jedním z prostředků, jimiž si ponižované národy uvědomují své národní bytí a snaží se je chránit a zhodnotit. Avšak přístup k tomuto křehkému kulturnímu dědictví bývá u různých vrstev národní společnosti často velmi odlišný - od provincionálního využívání pro zvýšení turistického ruchu přes politické zneužívání až po staromilské zbožňování zašlých časů. Všechny tyto tendence ovlivňovaly i počátek a celý půlstoletý vývoj strážnického festivalu a folklórní aktivity vůbec.

Program prvního ročníku odpovídal poválečnému duchu nejenom hospodářské, ale i kulturní obnovy. Je proto jenom přirozené, že 5. července - v předvečer prvního ročníku strážnických národopisných slavností - se uskutečnilo slavnostní představení dramatu Gabriely Preissové Její pastorkyňa. Toto divadelní představení, provedené nově ustaveným Slováckým divadlem z Uherského Hradiště, se uskutečnilo v zámeckém parku, který se stal důstojným a velice příjemným areálem slavností. Druhý den dopoledne koncertovaly dechové hudby ve městě i v parku a odpoledne se uskutečnila soutěž verbířů a lidových muzik, a také první část zvykoslovných pořadů.. První místo v soutěži hudeb získala cimbálová muzika Slávka Volavého, za ní se pak řadily cimbálové muziky z Horňácka a ze Slovenska. Okolo hodnocení soutěže vznikly spory, neboť například u vynikající horňácké Ňorkovy muziky

se porotě jevíly dvě trubky v nástrojovém obsazení méně autentické než cimbál v muzice Slávka Volavého nebo Samka Dudíka, obdobně nejasná byla kritéria v hodnocení tanečního projevu nebo krojového oblečení. V soutěži verbířů získali první místo tanečníci ze Strážnice, za nimi se pak umístili verbíři z Ratíškovice a z Hrubé Vrbky při neúčasti tanečníků z Podluží.

V sobotním odpoledním programu předvedla národopisná skupina z Ratíškovice ukázkou svatby, skupina dětí z Hrubé Vrbky jarní obřad vynášení Moreny, dospělí účastníci pak předvedli ukázkou hodové zábavy. Na závěr sobotního odpoledne se představila národopisná skupina z Rohatce pořadem Dožínky.

Hlavní den slavností byl 7. července dopoledne zahájen polní mší svatou před chrámem Panny Marie a ve 13.00 hodin začal průvod krojovaných skupin ze všech krajů Čech, Moravy a Slovenska. Barevný průvod s ukázkami různých zvyků vzbudil neobyčejný zájem a patřil k nejkrásnějším zážitkům slavností. Pořadatelé podnítli zúčastněné skupiny k co nejlepší reprezentaci svého regionu tím, že v programovém přehledu uvedli, že účast skupin v průvodu bude hodnocena podle početnosti, krojové čistoty a celkového vystupování, a nejlepší budou odměněni hodnotnými cenami. Po průvodu se odbyval hlavní pořad lidových písní, tanců a zvyků, který zahájily skupiny z Chodska, na ně navázaly slovenské skupiny z Važce, Čičman, Kubry a Myjavy, ze slezské Hřavý, skupiny z Frenštátu a Velkých Karlovic a na závěr skupiny a "krůžky" ze Slovácka předvedly verbuňk a sedlácké z Horňácka, "pod šable" ze Strání a verbuňky a danaje tanečníků ze Strážnice a z Petrova.

První ročník národopisných slavností Československo ve zpěvu a tanci vzbudil nejenom nový zájem o tradiční lidovou kulturu a její využívání pro kulturní aktivity v poválečném Československu, ale i zájem oficiálních institucí. I když strážničané byli nadále hlavními organizátory slavností, o jejich druhý ročník se začala zajímat Zemská rada osvětová více než o ročník první. O programu prvního ročníku ing. arch. Vladimír Bouček národopisnou sekci Zemské rady osvětové jen informoval, a na návrh Vladimíra Úlehly navrhla sekce

do jury pro druhý ročník strážnických soutěží: Antonína Václavíka a Ladislava Rutteho pro kroje, Vladimíra Úlehlu a Karla Klusáka pro písně, Marynu Úlehlovou-Hradilovou a Ladislava Rutteho pro tance a Antonína Václavíka a Jana Húska pro zvykosloví. Vladimír Úlehla vzpomíná ve své Živé písni, že navrhl Strážničanům jako jeden z hlavních programů závod hudebníků, zpěváků a verbířů, avšak druhých slavností se nedožil; zemřel 3. 7.1947. Ve své zprávě o prvních národopisných slavnostech ve Strážnici, přednesené na schůzi národopisné sekce ve dnech 28. - 29. září 1946 ve Zlíně, zdůraznil nutnost uskutečnit druhý ročník podle pokynů odborníků, neboť jen tak se strážnické národopisné slavnosti mohou stát evropsky významným kulturním počinem a souhlasil s názorem Bohumila Mathesia, že v programu "Strážnice" je třeba přetavit a zpracovat zvyky, tance a obřady do dramatického tématu, "najít motiv, který by strhl svět." Avšak podmínky pro závažnější uměleckou práci s folklórem se začaly rozvíjet až se vznikajícími městskými soubory, které přispěly k postupné proměně strážnických národopisných slavností v novodobý folklórní festival. Po prvním úspěšném ročníku se brzy začal připravovat ročník druhý.

Tehdejší ideu strážnických slavností dost jednoznačně vyjadřuje dopis Jana Ráčka, předsedy Místního národního výboru ve Strážnici, předsedovi národopisné sekce Zemské rady osvětové prof. dr. Antonínu Václavíkovi z 8. března 1947:

"Město Strážnice jako regionální střed živého národopisu v republice uspořádalo ve dnech 5. - 7. července minulého roku celostátní národopisné slavnosti pod názvem "Československo v tanci a zpěvu". Celkový význam a jejich velmi zdařilý průběh zhodnotil řadou článků náš denní tisk.

Slavnost byla nejzdařilejším podnikem toho druhu. Soustředila asi 1.800 účinkujících, z toho početné skupiny ze Slovenska, a na 20.000 návštěvníků, též četné hosty ze zahraničí. Strážnice hostila v tyto dny patnáctičlennou delegaci anglického parlamentu, zahraniční novináře a celou řadu kulturně a politicky významných osobností českých a slovenských. Při-

spěla velmi ke sblížení Čechů a Slováků a byla důstojnou reprezentací státu a jeho lidové kultury před cizinou. Příkladáme pro informaci několik výňatků z množství nadšených dopisů plných uznání, jež nám došly od návštěvníků zahraničních i domácích, od významných osobností i od prostých občanů. Zvláštní pozornosti zasluhuje reportáž publicistů A. L. Lloyda a R. S. Kleboe, zástupců anglického týdeníku Picture Post, kteří zůstali týden hosty jednoho strážnického sedláka, aby studovali jeho duši a práci. Překlad článku rovněž přikládáme.

Díky obětavé a nadšené spolupráci všeho občanstva bez rozdílu stran a stavů a bez nároku na jakoukoliv odměnu měla slavnost i přes nepřízeň počasí také finanční úspěch. Z celkového obrátu 1.700. 000 Kčs zůstal čistý výtěžek asi 120.000 Kčs.

Město povzbuzeno dobrými výsledky a tiskem rozhodlo se opakovat festival v roce 1947 ještě ve větším měřítku. Jsme přesvědčeni, že lidová kultura, zvyky, tance a písně lidu se mohou nejlépe poznat v místě svého vzniku a vlastním prostředím. Rádi bychom z těchto slavností vybudovali tradiční podnik generací. Rádi bychom užíli schopností, nadšení a obětavé práce lidu k uskutečnění věci, která by byla reprezentací celého státu, především v zahraničí, podpořila cizinecký ruch u nás a sloužila zároveň sblížení Čechů a Slováků nejdokumentárnějším způsobem."

Program druhého ročníku byl rozdělen do dvou dnů a účinkovala v něm většina národopisných skupin, vystupujících už na prvním ročníku. Novinkou bylo vystoupení slovenských souborů v pořadu nazvaném Zbojnický večer, který byl i v řadě pozdějších ročníků velmi populární. Tak jako v prvním i ve druhém a dalších ročnících se objevily problémy s určením kritérií soutěží. U hudebníků, tanečníků a zpěváků se požadovala autentičnost projevu, již si však každý z porotců vykládal po svém. Už jsem se zmínil, že mnozí odpůrci "plechové" hudby odmítali ve vynikající Ňorkové muzice z Hrubé Vrbky dvě trubky, používané v kapele od konce 19. století, avšak akceptovali novodobý cimbál v muzice Slávka Volavého. Dalším problémem

byla nesouměřitelnost projevu stále většího počtu soutěžících z městských slováckých, valašských a jiných "krúžků" nebo z nově vznikajících folklórních souborů, a projevu rolnických chlapců a děvčat z vesnic. Soutěže se nepochybně i proto nestaly nosným programem strážnických slavností.

Programová skladba prvních ročníků "Strážnice" vycházela z účasti vesnických skupin, které zde předváděly dochované formy místního folklóru bez významnějších jevištních úprav. Důležitou roli přitom hrály původní kroje a zvyky, podrobované v té době ještě zbytkům cenzury skutečně lidové tradice. Pozdější kritik prvních ročníků, redaktor Stanislav Havlíček, nechtěně vystihl jejich podstatu když napsal, že tato vystoupení byla jakoby živými ilustracemi vědeckých národopisných publikací. Je třeba si také uvědomit, že zájmy a nároky návštěvníků "Strážnice" se v průběhu doby proměňovaly a dnes by diváky sotva uspokojila jen nahodile seřazená vystoupení. Přes všechny problémy s hodnotícími kritérii se při druhém ročníku slavností Československo v tanci a zpěvu uskutečnilo soutěže ve větším rozsahu a organizovaněji než v ročníku prvním. Také kritéria, vypracovaná národopisnou sekcí Zemské osvětové rady - která ze svých členů sestavila i jednotlivé poroty - přece jen přispěla k objektivnějším výsledkům. Členy poroty pro soutěže cimbalových muzik, odbyvané v rytířském sále strážnického zámku, byli například Karel Klusák, Joža Černík a JUDr. Jan Poláček jako přizvaní znalci. Porota udělila první místo opět mladé strážnické cimbalové muzice Slávka Volavého.

První místo v soutěži cimbalistů získal strážnický cimbalista Jan Sladký, druhý byl Jožka Ščuka z Lanžhota. Mnoho účinkujících se přihlásilo i do soutěží ve zpěvu a tanci. Porotu pro tyto obory tvořili PhDr. Jan Húsek, Antonín Páč, Arnošt Budík, JUDr. Karel Pokorný, VI. Klusák, PhDr. Vlasta Fialová, Vlasta Zemanová, Jan Kružík a Miloš Kašík. V soutěžích ve zpěvu a tanci zazářil Slovácký krúžek z Tvrdonic; a z jeho členů získali první místo ve verbuňku Miloš Janulík a první místo ve zpěvu Jožka Severin. I když soutěže byly přitažlivým prvkem programu i ve druhém ročníku

"Strážnice", základem programů byla vystoupení folklórních skupin ze všech národopisných oblastí tehdejšího Československa.

Ve stejné podobě jako druhý ročník "Strážnice" uspořádali Strážničané i její třetí ročník. Ani po komunistickém převratu v únoru roku 1948 se v podstatě nezměnil Pracovní výbor v čele s předsedou JUDr. Otou Ševčíkem. Program se soutěžením, slovenským Zbojnickým večerem, nedělním dopoledním průvodem a odpoledními vystoupeními šestatřiceti národopisných skupin se příliš nelišil od předchozích ročníků. Snad jen průvod byl bohatší o vlčnovskou Jízdu králů. Obsahový záměr pořadatelů vyjadřovalo úvodní slovo v programovém letáku, jež ještě nebylo zachváčeno novodobou "lidovostí" nastupujícího režimu: "Zde na Slovácku navzdory nepříteli dobám a otrásajícím politickým zvrátům uchovává si lid nejlépe v celém státě svou lidovou kulturu... Strážnice bez veřejné podpory volá k sobě nejzachovalejší obce z celé republiky, aby je soutěživostí a velkou přehlídkou nadchla k další práci... Bez zásahu divadelní režie předvádí Strážnice v uchvatné zkratce nejčistší lidové umění; kroje, hudbu, písně a tance a stává se opravdovou rezervací národopisného dění zde, v těsném sousedství Slovenska, s nímž pracuje ruku v ruce. Strážnice jest holdem tvůrčímu genu prostého selského lidu."

Třetí ročník Celostátních národopisných slavností ve Strážnici v roce 1948 byl sice hodnocen velice dobře, avšak byla to už příliš významná kulturní akce, než aby unikla pozornosti komunistů. Už od poloviny roku 1948 postupně, ale tím důsledněji začala KSČ ovlivňovat organizaci "Strážnice" přímo, i prostřednictvím nově zřizovaných institucí, v nichž rozhodovali členové KSČ. V roce 1947 byla do obchodního rejstříku v Praze zapsána organizace s názvem Umění lidu, družstvo zhrubněné kultury, která založila pobočky v Brně, v Ostravě, ve Zlíně a ve Strážnici. Ve společenstevní smlouvě se uvádí, že "Účelem družstva je pečovat o zvýšení kulturní úrovně lidu zhodnocením hospodářské stránky kulturní činnosti členů, účelnou distribucí kulturních hodnot a hospodářsky vhodnou organizací kulturní činnosti". Členy představenstva byli

lidé, s nimiž se od druhé poloviny roku 1948 setkáváme při organizování "Strážnice". Předsedou družstva byl učitel Jaroslav Žert, po Únoru 1948 vedoucí úředník na ministerstvu informací a osvěty, Josef Hudeček, inspektor státních drah, ing. Miroslav Kouřil, pozdější náměstek ministra informací a osvěty, JUDr. František Vlasák, tajemník Ústřední rady odborů a další. Zlínský závod se strážnickou odbočkou byl ustaven na konci roku 1948, i když řádná ustavující schůze se konala ve Strážnici až na počátku roku 1949 a stanovila, že výkonným orgánem pro pořádání IV. ročníku "Strážnice" v tomto roce bude družstvo Umění lidu. Na první celostátní národopisné konferenci 29. - 30. ledna 1949 v Praze bylo konstatováno, že národopisné slavnosti ve Strážnici dosud nebyly radostnou manifestací pracujícího lidu, nýbrž příležitostí k provokacím proti stávajícímu řádu. Proto byla ustavena komise ve složení PhDr. Hannah Rejchrtová, Aurelie Mandelová, PhDr. Otakar Nahodil, Jaroslav Žert a ing. Miroslav Kouřil, která měla dát podněty k základní proměně strážnických slavností. V jejich hodnocení třetího ročníku strážnických slavností se konatovalo, že nebyly řízeny kompetentním sborem, neboť v něm nebyly zastoupeny odpovědné krajské a celostátní složky. Poslanec a předseda Krajského akčního výboru Národní fronty Franta Mráz, od roku 1949 předseda správního sboru nového pořadatele "Strážnice" - pobočky družstva Umění lidu v Gottwaldově - napsal ve svém hodnocení III. celostátních národopisných dnů, že KSČ bude podporovat národopisné dění, že však "pořadatelé musí také zodpovídat za průběh slavností tak, aby nemohly být tyto využity různými reakčními živly jak tomu bylo při těchto slavnostech, kdy byla provolávána protistátní a lidové demokratické republice nepřátelská hesla. Příště bychom nestrpěli žádnou benevolenci a musili bychom daleko ostřeji zakročit." Předseda dosavadního výboru "Strážnice" JUDr. Oto Ševčík a tajemník Antonín Páč vyvíjeli na podzim roku 1948 velkou aktivitu pro uchování dosavadní struktury a významu národopisných dnů ve Strážnici. Vedle řady dopisů a prohlášení zpracovali Memorandum ze dne 6. 12. 1948, v němž píší: "U vě-

domí významu čs. národopisu a "Československa v tanci a zpěvu" a u vědomí mravní zodpovědnosti pořadatelstva usiluje město Strážnice, výbor Celostátních národopisných dnů a všichni spoluorganizátoři, účinkující a příznivci o to, aby:

1. Strážnici byl tento podnik, vzniklý z její iniciativy ponechán trvale, jako takový aby požíval státní ochrany a aby mu byl přiznán charakter celostátní též vládou, když lid mu tento charakter spontánně přiznal,
2. aby v důsledku toho byly Celostátní národopisné dny ve Strážnici postaveny na pevnou finanční základnu vytvořením družstva se sídlem ve Strážnici, které by se stalo ideovým, programovým, organizačním i hospodářským podnikatelem opravdu celostátních národopisných vystoupení,
3. aby bylo přikročeno k vybudování čs. národopisného stadia a nutných zařízení k účelům domácího i cizineckého ruchu cestovního a aby se tak dělo ihned po etapách dle připravených náčrtů."

Toto Memorandum - spolu s dopisem Antonína Páče z 18. prosince 1948 - plasticky doplňuje obraz změn, k nimž začalo docházet. Antonín Páč píše Krajskému akčnímu výboru ve Zlíně: "Schůze výboru celostátních národopisných dnů ve Strážnici, konaná dne 17. prosince 1948 za spoluúčasti zástupců MNV, MAV (Místního akčního výboru) a ÚRO, usnesla se jednomyslně navrhnouti Vašemu KAV (Krajskému akčnímu výboru) ve Zlíně následující kandidátní listinu členů přípravného výboru, jehož úkolem jest vytvořit ve Strážnici Místní odbočku Umění lidu.

Žádáme o prověření všech kandidovaných členů a o vrácení této listiny po doplnění zástupců Vašeho KAV."

Za výbor celostátních národopisných dnů byli kandidováni JUDr. Oto Ševčík, Ladislav Baňouch, prokurista Jan Vajčner a prof. Josef Huška. Dále byli na kandidátní listině zástupci "složek": ČSM, KSČ, MNV, MAV, ÚRO, JSČZ, ČSL a Slovákého krúžku. Složitost doby nepochybně dokresluje požadavek Zemské osvětové rady z 26. listopadu 1948, že "se vši rozhodností je nutno z programu vyloučit vše, co by rušilo ryzí krásu lidové kultury pěvecké, protože jinak

ztrácí jakýkoliv smysl pořádati národopisné slavnosti, když by právě tyto lidi nedovedly přinést ryzí hodnoty a bránit tyto před halasným nevkusem periferní pakultury." O tom, co do kultury patří, však už začali rozhodovat jiní.

Ve Strážnici v té době šlo o zachování celostátních národopisných slavností a svérázný komunistický poslanec Franta Mráz k nim měl skutečně dobrý vztah. Také nově vznikající politické i kulturní organizace z nejrůznějších důvodů projevíly zájem podpořit vznikající tradici strážnických národopisných slavností. A tak předsedou nového Výboru "Strážnice", který byl tehdy správním sborem družstva Umění lidu, se stal poslanec Franta Mráz, místopředsedkyně JUDr. Věra Šulová z Krajského akčního výboru NF z Gottwaldova a dalšími členy se stali JUDr. Zdenka Bokesová, prof. Martin Jančuška z povereníctva ministerstva informací a osvěty z Bratislavy, předseda ONV ve Veselí nad Moravou František Mikéska a předseda MNV Strážnice Ervín Košťál. Jmenovací dekrety vydávalo ústředí Umění lidu v Praze. Hektická doba tehdejších politických proměn přinášela nejrůznější situace i v přípravě IV. ročníku strážnických celostátních národopisných slavností. Když se na schůzi družstva Umění lidu zeptal dr. Oto Ševčík, kdo bude odpovědný za program, odpověděl předseda správního sboru Franta Mráz, že osobu bude jmenovat Ústřední akční výbor Národní fronty. A skutečně novým tajemníkem "Strážnice" se stal Dušan Havlíček z Prahy, který si pak v podzimním hodnocení stěžoval, že do správního sboru byli jmenováni lidé, kteří neměli dosud se slavnostmi zkušenosti, a dodává: "tajemníkem jsem byl jmenován jka, ačkoliv jsem slavnosti předešlá léta ani neviděl." Je

třeba s uznáním konstatovat, že i za těchto okolností většina lidí, kteří organizovali předchozí ročníky, pochopila, že "Strážnici" v jejím dosavadním rozsahu je třeba zachovat a proto většina nadále pracovala v přípravných komisích. Přes všechny novinové články o změně v programové náplni "Strážnice 1949" šlo spíše o přání nových pořadatelů. Přece však se vedle obvyklých národopisných skupin z celého Československa na 4. ročníku objevil první novodobý folklórní soubor: Národopisná družina při vysokoškolské radě z Bratislavy. Oldřich Sirovátka hodnotí jejich vystoupení s pochopením: "Tato skupina byla ve Strážnici jakousi výjimkou. Ukázala jak je možno lidovou taneční a hudební kulturu přetvářet v projev jevištní, jak je možné zachovat národopisný realismus, ale při tom pronikavou stylizací podtrhnout ty prvky, které jsou účinné právě pro scénické provedení." O. Sirovátka zde poprvé naznačil okruh otázek, kolem nichž se pak vedly diskuze nad pořady "Strážnice" až do počátku šedesátých let. Není jistě bez zajímavosti, že hodnocení IV. ročníku se za Chodsko zúčastnil například PhDr. Jaroslav Kramařík, ze Slovenska PhDr. Andrej Melicherčík, ale nikdo z někdejší Zemské osvětové rady z Brna. Pořadatelům se ovšem přece jen podařilo vnést do programu duch doby také vystoupením Armádního uměleckého souboru Víta Nejedlého v pořadu Armáda v písni, hudbě a tanci. Divácký ohlas sobotního Zbojnického večera v podání slovenských a jihomoravských národopisných skupin však byl podstatně větší. Avšak vystoupení Armádního uměleckého souboru a Národopisné družiny z Bratislavy předznamenala programovou skladbu strážnických pořadů v dalších letech.

*Otcovia drahí! nehnevajte sa
Na deje vlastného ducha;
Vy vodu liali na tie kolesá,
Vám hnutie toto prislúcha.
Andrej Sládkovič*

Motto z iných časov a iných súvislostí dovoľuje nám začať úvahu o vzťahu Medzinárodného folklórneho festivalu Strážnica a Slovenska v roku 1863. I v časoch skorších, myslím teraz na fenomén spolčovania sa s cieľom kultúrnej manifestnej, nachádzame prejav ľudového umenia v umeniach iných.

Rok 1863 rozhodli sme sa považovať za rozhranujúci. V ňom sa stretli staršie formy s novými okázalými prejavmi. V tom roku, v súvislosti so vznikom Matice slovenskej, formuje sa v národnej kultúre Slovákov i špecifická forma združovania spoločenstva - slávnosti.

Prvou veľkou "všerárodnou slávnosťou", čo svojou okázalosťou, ale aj spontánnou účasťou všetkých sociálnych vrstiev k národu sa hlásiaceho spoločenstva údajne prevýšila i pozdravovanie cisára na jeho ceste po Slovensku roku 1852, bolo víťanie a sprevádzanie príchodu biskupa Štefana Moyzesa, prvého predsedu Matice slovenskej do Martina, dňa 4. 8. 1863. Biskup Moyzes a okruh jeho najbližších spolupracovníkov, povedané dnešnou terminológiou, načasovali otvorenie činnosti Matice slovenskej tak, aby sa uskutočnilo ako jeden z vrcholov osláv tisícročia príchodu slovanských vierozvestcov, svätých solúnskych bratov Cyrila - Konštantína a Metóda na Veľkú Moravu. Sám Moyzes zúčastnil sa už od mája mnohých zhromaždení (Tajov, Selce atď.). Cyrilometodské oslavy konali sa na mnohých miestach Spiša i Oravy. Z celej vtedajšej ostrihomskej diecézy konali sa nespočítateľné púte na moravský Velehrad.

Pozdravovanie triumfálnej cesty Š. Moyzesa na prvé valné zhromaždenie Matice slovenskej do Martina

opakovalo sa i o rok, i roku 1865. Vtedy už v Martine stála novopostavená "matičná dvorana", v ktorej v rámci slávností hrali "Obžinky" Jána Palárika. Mesto bolo v rámci slávností osvetlené, ba i celý kraj. Jagali sa ohne navatrené vďačným ľuďom. Zneli Piťove trávnicie. Spev slovenských piesní mestom sa ozýval. Najpočetnejšie navštívená slávnosť bývala každoročne v prírode "pod Strážami."

Na rozdiel od Chalupku, ktorého hry sa hrali po celom Slovensku s folklórnymi interlúdiami od roku 1830, Palárik tvoril pre oživované i novozakladané divadelné súbory veselohry, v ktorých povedané s dnešným hodnotiteľom L. Čavojským, folklór používal propagačne, vlastenecky, buditeľský, ale aj esteticky, zakomponoval ho priamo do ideových osnôv svojich veselohier. Jaroslav Vlček úspech uvádzania Palárikových hier už v matičnom období videl práve vo folklórnom rámci jeho veselohier. Veď okrem "... osob ze svého života, které v Palárikových hrách vidělo obecnstvo slovenské, slyšelo tam i svou píseň, své rozkošné trávnicie, jimiž Palárik hojně pretkával své kusy, a kde ta zní, provázená zunivým cymbálem a dudlavým klarinetem, tam Slovák nezůstane chladným nikdy".

V zemiach českých národnobuditeľskú funkciu na seba preberali kočujúce divadelné spoločnosti. Na Slovensku sa divadlo hralo ochotnícky, stacionárne. Kočujúce spoločnosti boli prevažne maďarské a ich vplyv sa obmedzoval na menšiu časť nefudových vrstiev spoločnosti.

Martinské matičné slávnosti vytvárali priestor pre početnú prezentáciu spevokolov. Významnú úlohu zohrávali však aj súbežne konané národné plesy a - z nášho pohľadu - matičné zábavy v prírode Pod strážami. Kliment Ondrejka pripomína, že snahou bolo frekventovať na nich tance: "slovanka", "polka", "kolo", "slovenčina", "odzemok", "nitrianska".

V pražských spoločenských kruhoch do všeobecnej obľuby v tom čase vstupovala "česká beseda".

Ako neskôr napísal J. Vydra, roku 1863 splnil sa už Nerudov predpoklad, a na Slovanskom bále na Žofíne tancovala sa už nie ako tanec salónny, ale ako suita zdomácnela.

Po rakúsko-maďarskom vyrovnaní, ktorého prejavom, okrem iného, bolo i zavretie troch slovenských gymnázií a Maticie slovenskej, spolkový a spoločenský život zamiera na Slovensku iba na krátky čas. Vzdelaní muži roku 1879 vydávajú známu výzvu na vydanie Slovenských spevov. Ich prvý zošit vychádza roku 1880 a vzbudzuje údiv nad duchovnými hodnotami ľudu žijúceho v neslobode. Slovenská aktivita na prelome šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov prevýšila českú. I preto bola hrejivá jej odozva v českých zemiach. Adolf Heyduk vydáva roku 1876 známu zbierku básní "Cymbal a husle" a o rok navštevuje Slovensko. "Z potulek po Slovensku" Rudolfa Pokorného, ktoré vyšli roku 1880, dozvedá sa česká verejnosť o živote národa blízkeho a predsa - na čas pomerne vzdialeného. Slováci zabúdajú na odmietnutie pomoci obnoviť vydávanie Hurbanovej "Nitry" F. L. Riegerom. Spolok slovenských žien, ktorý pôsobí od roku 1869, oživuje spolu so svojimi výročnými zhromaždeniami aj martinské slávnosti. Vzniká dohovor oživiť tradíciu tzv. "národných vychádzok". Za jeden z významných výsledkov misijnej cesty pre dorozumenie, ktorú na seba prevzal A. Heyduk, treba považovať vznik akademického spolku Detvan v Prahe roku 1882. Zásluhou J. Vlčka začal pôsobiť vedľa spolku moravských študentov Radhošť a Moravskej besedy veľmi aktívne.

Od svetovej výstavy vo Viedni roku 1873, kde mimoriadny ohlas vyvolala kolekcia slovenských výšiviek, zorganizovali Andrej Kmeť, najmä však Pavol Socháň celú sériu výstav slovenských ľudových výšiviek v Čechách a na Morave (1880 Praha, 1885 Olomouc, 1887 Brno, Jindřichův Hradec, 1888 Olomouc atď.). Z hľadiska našej snahy priblížiť v skratke súbežné formovanie dobových prejavov folklorizmu v českých zemiach a na Slovensku treba podčiarknuť význam výstavy výšiviek v Martine roku 1887.

Nová Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska (vydala Veda roku 1995) označuje martinskú výstavu výšiviek za prvú národopisnú výstavu na území Slovenska. Tvorilo ju 1676 exponátov od 149 zberateľov a 580 majiteľov. Zastupovali všetky kraje Slovenska. Osobitnú skupinu tvorili exponáty Slovákov z oblastí obývaných Slováckmi vo vtedajšom Uhorsku, v dnešnom Maďarsku, Rumunsku, Juhoslávii. Svojou kolekciami zúčastnili sa aj vystavovatelia z Moravy.

Výstava bola inštalovaná v dome Viliama Paulínyho Tótha. K domu bol pristavený príležitostný výstavný pavilón so vstupnou bránou a vežou podľa návrhu architekta B. Bullu. Na výstave sa predávali obrazy českého maliara J. Věšína. Podstatnejšie však je, že pri jej organizovaní vedľa A. Kmeťa a P. Socháňa zúčastnil sa i J. Koula, významný český architekt.

František Žákovec o podujatí napísal: "Koulovi se brána tato velmi zalíbila a snad v ní musíme i vidět předchůdce té Wiehlovy monumentální brány dřevěné k Zemské jubilejní výstavě v Praze roku 1891."

Nie bez povšimnutia treba spomenúť, že Bullova brána silne zapôsobila aj na mladého Dušana Jurkoviča. Rozhodol sa u Bullu praktikovať. Druhou významnou školou pre mladého architekta, ktorého v našom kontexte spomenieme ešte viackrát, bola pražská Zemská jubilejní výstava roku 1891. Jurkovič tu pôsobil ako asistent Michala Urbánka, brata dramatika Františka Urbánka. Výstava a úspech českej chalupy vplývali na ďalšiu celoživotnú Jurkovičovú orientáciu. Keď sa roku 1892, ako súčasť príprav Národopisnej výstavy československej, poriada vo Vsetíne regionálna výstava, Jurkovičovi zverili pripraviť valašskú izbu. Na NVČ roku 1895 v Prahe už vytvoril nielen celú valašskú osadu, čičmianske gazdovstvo, oravskú usadlosť, ale veľkou mierou sa pričínal aj o účasť živých účinkujúcich zo Slovenska na nej.

Praha v tom čase - myslíme na počiatok osemdesiatych rokov - prežíva roky rozkvetu a národného vzponu. Dosvedčujú to, okrem iného, i povestné slávnosti Slavník a Fidlovačka. J. Scheuflerová okrem podrobného rozboru týchto slávností roku 1882 cituje i J. Nerudu o tom, že mu okrem 20 000 účastníkov na

Fidlovačke "...mimo švandu, tanec, pití a marcipán... schází nějaký pěkný účel".

Na slovensko-moravskom pomedzí, zdá sa, takýto účel nechýbal. V tom istom 1882 roku stretávajú sa príslušníci moravskej a slovenskej inteligencie v tzv. "Suchovskej republike", vo Filipovskom údolí a od rovnakého roku i na Veľkej Javorine. J. Tomeš i B. Čumpelíková zhodne konštatujú, že na týchto stretnutiach hnutia dorozumenia nekonali sa iba stretnutia intelektuálov, ale predvádzali sa ľudové zvyky a pesničky hrani slovácke i slovenské muziky.

Pražská Národopisná výstava československá - ak neposudzujeme iba jej polročné pôsobenie, ale bezmála štvorročné obdobie príprav (do roku 1894 konalo sa ako vyjadrenie národno-buditeľského hnutia v českých zemiach 175 národopisných výstav spojených zväčša so slávnosťami, s predvádzaním folklóru a zvykových scénok), ako aj hnutie regionálnych spolkov, krúžkov a pravidelných slávností či "rokov" - mala obrovský a mnohohľadný význam pre celé české národné spoločenstvo.

Napriek veľkej snahe poriadateľov pražskej výstavy a jej spolupracovníkov slovenských (v Martine roku 1894 sa formoval ústredný výbor pre Slovensko pod predsedníctvom M. Dulu), tvoriacich tzv. tretí výbor NVČS so samostatným jednatelstvom pre Slovensko v Uhrách, jeho zastúpenie na tejto výstave bolo až príliš komorné. Zásluhou J. L. Holubyho a D. Jurkoviča na "Dni uherských Slovákov" prišlo 16 mužov a 10 žien z Detvy, Marikovej a Vyrnej. Spievali, tancovali, hrali na pišťalky, fujaru, gajdy. Spomína sa aj valaská skupina na salaši z Čičmian. Oproti 3300 účinkujúcim na dňoch moravských kmeňov a nemenej mohutnej plzenskej krojovanej svadby bolo improvizované vystúpenie Slovákov - na výstave i v koncertnej sieni - síce pútavé, nereprezentovalo však dobovú životnosť ľudového umenia Slovenska. Tu ešte i na prelome storočia dominovalo ochotnícke divadelníctvo, zborový spev a poriadanie výstav ľudového výtvarníctva inštalovaných stále častejšie za hranicami nežičlivého Uhorska. Najmä ostatná aktivita postupne prerastala od spontánnej ľudovosti k remeselnej

organizovanosti a trhového speňažovaniu. Po svetovej výstave v Paríži roku 1900 objavujú sa slovenské výšivky na výstavách: 1902 v Bratislave, 1903 opäť v Paríži, roku 1905 vo Viedni, roku 1909 v New Yorku (865 exponátov zo Slovenska), roku 1911 v Londýne, roku 1918 v Petrovaradíne pri Novom Sade, roku 1918 v New Yorku, 1920 v Paríži, roku 1921 v Pittsburghu.

Česko-moravský a slovenský folklorizmus formovali sa v minulom a na prelome storočí v rozdielnych podmienkach. Mali však, napriek nepočným prámym vzťahom aj mnohé spoločné črty. Mnohé záviseli od bezprostredného vzťahu jednotlivcov, úprimných a oddaných priateľov, ale aj obdivovateľov svojich predností.

Roku 1905 uskutočnilo sa - ako sám spomína - v Hradci Královém prvé, možno jedno z rozhodujúcich stretnutí Karola Plicku so slovenskou umeleckou rečou, piesňou a cymbalovou hudbou. Videl a počul hrať a spievať ochotníckych divadelníkov zo Skalice a muziku Samka Dudíka. Na Martina Benku i na viacerých iných výtvarníkov pôsobí združenie okolo Jožu a Frantu Uprkovcov, s manifestnou výstavou v Hodoníne roku 1902. Na Jaroslava Augustu opäť čarovné prostredie Zvolenskej Slatiny, Očovej (v rokoch 1899 a 1900) a Detvy, kde s Emilom Pacovským (prišli i L. Strimpl, O. Vaňáč, O. Otmar, J. Uprka, M. Jiránek, A. Brunner) založili roku 1905 chýrnu detviansku maliarsku kolóniu.

Karol Plicka sa na Slovensko prvýkrát vydáva roku 1914. Vojna prerušila jeho zámery. Obnovuje ich potom roku 1919 počas prázdnin, každoročne. Ak na tomto mieste zanedbáme ostatné z jeho "deviatich remesiel", zdôrazniť musíme aktivitu pri formovaní folklórnych skupín a viacerých, najmä martinských obnovených slávností, na ktorých účinkovali. Iste že nebol jediný. Ako pracovník Matice slovenskej sa však tejto práci mohol venovať systematickejšie a viac ako iní.

V súvislosti s činnosťou Slovenskej Ligy spomína sa jej iniciatíva pri organizovaní súťaže v prednese ľudových piesní roku 1925. Zúčastnili sa spevácke skupiny z Kapušian pri Prešove, Hanušoviec nad

Topľou, Nemcovic, Važca, Priechodu, Veľkej Slatiny, Maríkovej, Záriečia, Turej Lúky, Vajnor.

Žiak, priateľ a biograf Karola Plicku, Martin Slivka chronologicky spracoval jeho aktivity, ktoré ako sa ukázalo v čase súdobom i neskoršom, výrazne ovplyvnili aj rozvoj folklórneho hnutia na Slovensku po druhej svetovej vojne. To, čo Josef Tomeš nazýva predzvesťou "renesancie" folklóru a v Čechách a na Morave prebiehalo v súvislosti s výstavami, činnosťou krúžkov a poriadanim slávností-rokov už od konca 19. storočia, na Slovensku vzniká a pôsobí s aktivitami na Morave a v Slezsku priamo synchronne.

Na NVČ roku 1895 spomínajú sa skupinky z Detvy, Maríkovej a Vydrenej, účastníci z Oravy a Čičmian. Väčšinu z nich, isto aj vplyvom účinkovania na NVČ stretávame v tejto ochotníckej činnosti vlastne v celom medzivojnovom období. Životopisec Karola Plicku pripomína, že iba táto jedna výrazná, odborne pripravená a čarom osobnosti pôsobiaca individualita bola pri kolískach scénickej a výtvarnej prezentácie svojich lokálnych podôb folklórnej a zvykovej tradície v rokoch 1924-1938 v obciach Čičmany, Detva, Dohňany, Heľpa, Horná Súča, Horný Tisovnik, Hrochoť, Lokca, Malčice, Myslava, Nižný Hrabovec, Oravská Polhora, Polomka, Štôla, Važec, Vieska, Vyšné Raslavice, Zliechov, Ždiar. Pripomína, že uvádza iba významnejšie.

Karol Plicka pôsobil ako pracovník Matice slovenskej najmä pri organizovaní podujatí tejto inštitúcie. Ako poradcu a experta požívali ho k spolupráci aj poriadatelia podujatí iných, mimomatičných spolkov, organizácií, inštitúcií. Pri niektorých pomáhal ako poradca-selektor, pri iných ako hodnotiteľ-poradca. Nemožno mu uprieť, že pri všetkých podujatiach uplatňoval poznanie znalca, skúsenosť umelca a túžbu sprostredkovať poznané a živé, jestvujúce blízkyim i svetu.

Koľko bolo v dvadsiatych rokoch aktivizovaných dedinských folklórnych skupín, nevieme. Iba predpokladať môžeme, že ich bolo dosť. Ústredie slovenských ochotníckych divadiel registuje 136 svojich kolektívnych členov. Viac ako polovica, ak nie ešte viac,

hrala hry domácich autorov z dedinského prostredia "s folkloristickými vsuvkami medzihrami, či ako folklórne pásma pospájané autorským dramaturgickým textom". Podobne iba z počtu 59 obcí, z ktorých obyvatelia zo Slovenska zúčastnili sa roku 1928 na fonografickej dokumentácii pôvodného folklóru a jazykových prejavov; (Z iniciatívy ČAV, v spolupráci s firmou Pathé, zorganizovali viaceré celoštátne i regionálne pôsobiace inštitúcie) môžeme odčítať, že na nahrávanie bolo možno vybrať iba to, čo žilo a v podaní tých, čo boli ochotní, svojim spôsobom už aj skúsení, vystupovať.

Vieme však, že zo zoznamu Slivkom publikovaných dedín aktivizovaných skrze Plicku účinkovala väčšina z nich na Národných slávnostiach v Turčianskom Sv. Martine v rokoch 1924, 1925 a 1926.

V roku 1926 v prírodnom prostredí za budovu práve otvoreného Štefánikovho ústavu - prvej odbornej školy pre výchovu zdravotných a sociálnych sestier - uskutočnil sa program slovenského zvykoslovného roka. V časti jar - s deťmi z Heľpy, s gajdošom Gombiarom, účinkovali aj deti zo Strážnice na Morave.

Roku 1912 uskutočnil sa v Strážnici zjazd mládeže slovenskej. Z Uhorska zúčastnil sa dôstojný pán Karol Medvecký.

Keď však J. Húsek, roku 1925 do Strážnice vtesnával "Združenie priateľov ľudového umenia rázu a Slovákov" - najmä jeho myšlienku jedného národa - prekvapili sa všetci. Dve kultúry - najmä tá slovenská - manifestovali svoju osobitosť.

O tom, že do "Česka", najmä do Prahy, treba chodiť presvedčať o Slovensku, potvrdili vystúpenia skupín z Čičmian a Detvy roku 1925, Čičmian, Detvy a Heľpy roku 1926, z Heľpy roku 1932.

O tom, že svet treba o Slovensku, ako o krajine s kultúrnymi výnimočnosťami aspoň zoznámiť, snívali mnohí. Plickovi sa podarilo šokovať účastníkov Medzinárodného kongresu kresliarskeho roku 1928 programom v Gajdových kúpeľoch pri Košiciach. Jeho snom však bolo vybudovať tradíciu tzv. národných hier.

Vedel o pašiových hrách v Oberamergergau, o slávnostiach v Tirolsku, vo Švajčiarsku, vo francúzskom

Bretónsku, v Holandsku, Škótsku, vo Švedsku i po celom Španielsku.

V roku 1928 podrobil sa "Svätkom ľudu československého". Boli oslavou desaťročia Československej republiky. Konali sa v svätóajnsku noc.

Pre nás je zaujímavé, že vo veľkolepom programe "tisícovhlavého davu", pre ktorý bolo vybrané hrište Sparty, "upravené na návies s chalupami a studní", zo Slovenska dostalo sa do programu stavenie májov zo Záriečia pri Púchove, tance z Čičmian a Detvy, obrázok dožiniek z Bošáce.

Nečuduj sa svete, že Čech na Slovensku repce. Búri sa a manifestuje. V roku 1928 v Tatranskej Lomnici uvádza šokantný program pôvodného folklóru z obcí Važec, Ždiar, Štôla, Nižný Hrabovec, Myslava, Malčice, Vyšné Raslavice, Lokca, Oravská Polhora, Čičmany, Heľpa, Dohňany a Vieska, Zliechov, Horná Súča, Polomka, Hrochoť, Detva, Horný Tisovník.

Iba folklorista, i dnes dôverne poznajúci Slovensko, môže a musí vzdať česť majstrovi poznania.

Nebudme neobjektívni. Pokiaľ vydajú štúdiu V. Sedlákovej, z ktorej o slávnostiach folklóru medzivojnového obdobia na Slovensku dozvieme sa aj o doteraz neznámych skutočnostiach (referát predniesla na Etnomuzikologickom seminári roku 1995 v Nitre), povedzme si, že sme na Slovensku vojnu prerebelovali s "Jánošíkom" Márie Razusovej - Martákovej - dielom, ktoré cenzúra zakázala. Ochotníckí divadelníci ho hrali až tak nadšene a úspešne, že jednotlivé jeho časti - napriek zákazu uvádzania - hrali sa v tom temnom období na scéne Slovenského národného divadla v podaní ochotníkov, ako víťazov celoslovenskej súťaže - doslova päťkrát! My sme ho prežili i vďaka slávnostiam. Elena Holéczyová, dcéra dramatika Josefa Holleho - sestra filmového režiséra Martina Hollého - výtvarníčka, čipkárka - žena slovenská, oddaná - roku 1942 s divadelníkmi v Brezne - oslobodiac sa od akýchkoľvek dramatických predlôh, zostavila si na martinské divadelné závody pre rok 1942 "Vynášanie Moreny" - pásmo zvykov a spevov. Vyhrala. Znela v SND v Bratislave, dokonca i vo Viedni.

Viacerí z historikov Medzinárodného folkloristického festivalu Strážnica, začínajú svoje uvažovania otázkou: Prečo práve Strážnica?

Stotožnime sa s Josefom Tomešom, že Strážnica sa spomedzi viacerých - jedine moravské prichádzali do úvahy - najviac približovala základnému ideálu. O tom, čo z oživenia "hudeckých pretekov" neskôr vznikne, netušil ani iniciátor myšlienky Vladimír Úlehla. Doba kázala a ľudia chceli vyjadriť akokoľvek, trebarz i muzicírovaním, spolupatričnosť dvoch národov, ktorých tetri rozdelil. Z Úlehlovej predstavy opakovaných "hudeckých závodov, závodov spevákov a závodov verbířů", ktorú sformuloval ešte roku 1945, roku 1946 sa po novom Československu - už i vďaka rozhlasu - širili melódie a cifry Strážnickej muziky Slávka Volavého, Kubikovej cymbálovej z Hrubej Vrbky, Ňorkovej sláčikovej-hudeckej z Hrubej Vrbky, Muziky Samka Dudíka z Myjavy a Važeckej štvorky predníka Horvátha.

Aby sme sa k problému už nevracali, A. Tučková v Brnenskej Rovnosti napísala, že "nejživější hudebností vynikla čtyřčlenná Horváthova cikánská kapela z Važce pod Kriváněm"... a J.Tomeš, hodnotiac, s odstupom rokov toto osnujúce sa počínanie, pripomenul, že "...cimbál v muzice Jožky Kubíka, nebo vítězné muzice Slávka Volavého, v této oblasti byl novým nástrojem, jež tyto muziky převzaly podle vzoru myjavské muziky Samka Dudíka".

J. Tomeš pripomenul, že roku 1946 nebolo nič rozhodnuté. Veď oproti ulehlovským "hudeckým, pěveckým a verbířským" súťažiam sa s usporiadaním podobného spoločensko-kultúrneho podujatia prihlásil aj Svaz české mládeže. V Uherskom Hradišti vystupovali skupiny z Chodska, Slezska, Valašska, Slovácka. Dodajme, že výrazne početná, údajne až 200 členná bola skupina slovenských Záhorákov. Strážnici k formovaniu obsahu však pomohli viaceré stanoviská uznávaných osobností prichádzajúcich na podujatie najmä v prvých rokoch. Postrehy, stanoviská, návrhy, hodnotenia B. Mathesia, O. Sirovátka, A. Melicherčika sú známe. Priradme k nim i myšlienku ďalšieho z budúcich profesorov. Š. Nosál sa v súvislo-

sti so smerovaním "súborov ľudových piesní a tancov" a ich prezentácii v Strážnici, spôsobom sebe- vlastným zamýšľa: Kam sa to uberá, ak v programe bratislavskej Lúčnice je viac pohorelských, horehronských piesní, ako v súbore ČSM z obce Pohorelá?

Porovnávať bolo z čoho, čo sa slovenskej folklórnej tradície v podaní jej nositeľov týka, napríklad iba roku 1949 ju v Strážnici zverejňovali Terchová, Kubra, Chvojnica, Myjava, Čierny Balog, Čičmany, Detva a iní...

Bez snahy nadsadzovať význam jednotlivých osobností, v kontexte nášho uvažovania musíme pripomenúť často spomínaný tzv. "zbojnícky program" Karola Plicku na strážnických slávnostiach roku 1947. Zo Slovenska v ňom účinkovali skupiny zo Ždiaru, Čierneho Balogu, Očovej - a Východnej.

Cyril Zálešák dáva do kontinuitných súvislostí Plickovo formátorské pôsobenie pri organizovaní Národných slávností v Martine, najmä už spomínaných z roku 1926 a dodáva: "Keďže Karol Plicka uplatňoval rovnaké zásady inscenácie folklóru aj pri zrode Strážnických slávností a odborne pomáhal aj iným folklórnym podujatiam (napríklad Slovanským slávnostiam na Devíne), možno tvrdiť, že folklórna scéna martinských Národných slávností založila a udala špecifický smer vývoja našich folklórnych slávností po druhej svetovej vojne. Tento smer je čo do dramaturgie a scénického stvárnenia programov odlišný od väčšiny zahraničných folklórnych festivalov, ktorých programy sú najčastejšie zostavované zo vzájomne od seba nezávislých výstupov, bez gradácie a jednotiacej myšlienky".

Ústredie národopisných a tanečných ochotníckych súborov, založené v Martine, registruje roku 1950 61 kolektívov z celého Slovenska. O rok ich už bolo 114, o dva roky 171. Roku 1948 vzniká v Bratislave vysokoškolská neskôr Lúčnica, v Trenčíne stredoškolský Trenčan. Roku 1949 profesionálny Slovenský ľudový umelecký kolektív.

Po frenetickom prijatí programu tentokrát "jánošíkovského" v réžii Martina Ťapáka, na "najvýznamnejšom a najpríťažlivejšom podujatí, kde sa

ľudové umenie prezentovalo v plnej kráse", roku 1951 v Strážnici, Strážnicou inšpirovaní nadšenci v podtatranskej obci Východná rozhodli sa usporiadať slávnosti, na ktorých "by sa zachovával folklórny ráz a ktoré by boli zamerané na dedinskú ľudovú tvorbu". Prvý raz sa tak stalo roku 1953, keď okrem domácich Východňarov vystúpili skupiny z horného Liptova a Oravy - Štrba, Važec, Liptovská Teplička, Hladovka a Sihelné.

To však už je ďalšia kapitola súběžných dejín scénického života folklórnych tradícií našich národov, ktorú sme začali písať pred päťdesiatimi rokmi - v Strážnici na Morave.

Poznámky

1. **Vajanský, S.H.:** *Život Štefana Moyzesa*. Matica Slovenská, Martin 1970.
2. **Ondrejka, K.:** *Slávnosti, slávnosti...* Hudba, spev, tanec, 1968, s. 373.
3. **Čavojský, L.:** *Folklor v našej dráme a na javisku*. In: *Folklor a umenie dneška*, OÚ, Bratislava 1980, s. 66.
4. **Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska**. Veda, Bratislava 1995, zv. 1 484 s., uv. 2, 448 s.
5. **Scheuflerová, J.:** *Nástin pražských slavností Slamniku a Fidlovačky podle zpráv periodického tisku 2. poloviny 19. století*. In: *Etnografie pražského dělnictva, ÚEF ČSAV, 1975, s. 118*.
6. **Čumpelíková, B.:** *Úloha NVČ v posílení tradice lidového tance. Český lid 57, 1970, s. 179*.
7. *Národopisná výstava československá*. Praha 1895. J. Otto, s. 555.
8. **Socháš, P.:** *Slovenské ornamenty*. In: *Slovenská mládež*. Pittsburgh 1918, č. 5, s. 279, č. 7, s. 397, č. 9, s. 540.
9. **Pisoň, Š.:** *Dejiny Detvy a jej miesto v kultúre*. In: *Podpoľanie - tradície a súčasnosť*. Obzor, Bratislava 1979, s. 30.
10. **Slivka, M.:** *Karol Plicka - básnik obrazu*. Osveta, Martin 1982. 50 zem spieva. Dokumenty SFÚ 3/1983, s. 50.
11. *Benka Martin a slovenská kultúra*. Kol. SFVU, Bratislava 1978, s. 102.
12. **Plicka, K. - Vážny, V.:** *O fonografických zápisoch slovenskej reči, piesní a hudby ľudovej v Prahe, v októbri 1929*. Slovenské Pohľady, 1929, s. 705.
13. **Švehlák, S.:** *Funkcie folklóru pri formovaní slovenskej národnej kultúry*. K základným vývinovým tendenciám. Kandidátska dizertačná práca. NÚ SAV, Bratislava 1982, s. 344.
14. *Strážnice 1946-1965*. Blok, Brno 1966.
15. **Tomeš, J.:** *Strážnické slavnosti a jejich místo v renesanci folklóru*. In: *Strážnice 1946-1965, s. 15*.
16. **Zálešák C.:** *Folklorne hnutie na Slovensku*. Obzor, Bratislava 1982.

Blíží se významné výročí 50. mezinárodního folklórního festivalu, ke kterému jsem měl téměř po celou dobu padesáti let mimořádně srdečný vztah nejen jako rodák z tohoto kraje, ale i jako spolupracovník v programové radě festivalu, ať už to byla služební povinnost odborného pracovníka Matice slovenské v Martině (r. 1948 - 1953) a Osvětového ústavu v Bratislavě (r. 1953 - 1980), anebo autorství či odborná spolupráce v mnoha programech. Měl jsem tedy možnost sledovat anebo zúčastnit se na tvořivém úsilí o uměleckou tvář tohoto festivalu. Bude snad užitečné podělit se se čtenáři o zkušenosti z tvorby strážnických scénických pořadů - mé i jiných autorů.

Vznik a počátky strážnického festivalu byly jakousi koncentrovanou formou účinkování vesnických folklórních skupin na scéně. Předcházely jí mnohá samostatná i hromadná vystoupení skupin při různých příležitostech před i po druhé světové válce. Z prvních ročníků festivalu, ve kterých ještě převažovala forma soutěže skupin a jednotlivců, se postupně vyvíjely programy se záměrem vytvořit z jednotlivých folklórních výstupů celovečerní kompozice. Pokud si pamatuji, již r. 1947 se objevil první pokus o tematický, scénaristicky a režijně komponovaný pořad "Zbojnický večer" (nebyl to však první Zbojnický večer; podobné pořady s lyricky laděnou tematikou realizoval již v letech 1926-28 v Martině a na více místech na Slovensku Karel Plicka).

Tematické pořady se postupně staly typickými nejen ve Strážnici, ale na všech českých a slovenských festivalech, které vznikaly po vzoru Strážnice. První kompozice pořadů měly ještě jednoduchou stavbu, tzv. skládaček, tj. pestře sestavených programů z výstupů vesnických skupin a jednotlivců, pospojovaných odborným anebo poeticky nadneseným komentářem. Avšak již tehdy se objevily snahy o výběr a režijní skloubení výstupů podle tematických okruhů (roční období, výroční zvykosloví, folklórní oblasti apod.).

Postupně se pořady režijně zdokonalovaly, témata byla vynalézavější a pestřejší, autoři získávali zkušenosti. Tak např. "Strážnice 1958" měla tematicky zajímavé typy pořadů: "Janáčkův rok" (autor Jaroslav Jurášek), sestavený z interpretací Janáčkových zápisů písní a tanců z Lašska, Valašska, Slovácka a Slovenska a také z vystoupení originálních nositelů tradic z těchto oblastí, dále vyprávění pamětníků (např. Samka Dudíka) o Janáčkově apod. "Odborné okénko" (Zdenka Jelínková) - naučný pořad o točivých tancích. "Strážnické nocturno" (Vladimír Klusák) - lyricky laděný pořad, sestavený z táhlých večerních mužských a ženských zpěvů, halekaček, milostných písní, pastýřských vytrubování, zbojnických scének, tanců apod.

Většinou šlo o tzv. klenotnicové pořady, ve kterých vystupovali původní nositelé folklórních tradic. Strážnice však byla (přes odpor některých folkloristických puritánů) nevyhnutelně také obrazem tehdejšího vývoje folklórního hnutí v ČSR, pro které byl charakteristický vznik souborů stylizujících folklór. Ponechejme zatím stranou kvalitu prvních pokusů o scénickou stylizaci. Faktem je, že již r. 1949 a v následujících ročnících vystupovaly ve Strážnici i městské, závodní a studentské soubory (např. Taneční skupina při Vysokoškolské radě ČSM z Bratislavy - pozdější Lúčnica, soubor závodu Kovosmalt z Filákov, Trenčan při gymnáziu v Trenčíně). Po prvních zkušenostech z reakce publika a folkloristických odborníků vzniklo u programových pracovníků Strážnice dilema: prezentovat ve Strážnici i tento "souborový" folklór, anebo přísně dodržovat klenotnicový charakter programů? Vývoj ve folklórním hnutí se však nedal zastavit a stylizovaného folklóru ve Strážnici každým rokem přibývalo. Dilema se tedy změnilo na otázku, jaké stylizace folklóru bychom rádi ve Strážnici viděli. Opověď byla jednoznačná: umělecky hodnotné

inscenace, které citlivě vystihují a zachovávají hodnoty archaického folklóru.

Pokud jde o dramaturgii a stavbu pořadů, hledaly se způsoby, jak do nich zařazovat stylizované formy a debatovalo se, je-li vůbec únosné tyto dva způsoby prezentace folklóru spolu směřovat. Často se totiž dostaly k sobě projevy co do kultivovanosti, technické vyspělosti a scénického efektu propastně odlišné. Proto se poměrně dlouho udržovaly dva "čisté" druhy programů - klenotnicový a souborový.

Z klenotnicových pořadů a témat mně utkvěly v paměti: "Živá voda" (1967 a 1968) - autoři Důžek, Leng, Švehlák, "Na slovácké dědině" (1967) - autor Josef Tomeš, "Moravo, Moravo, Moravěnko milá" (1969) - autor Dušan Holý, pořady Zdenky Jelínkové: "Rok na vsi" (1965 - 1966), "Pod Javorinú, horú zelenú" (1970), pořad folklóru hanáckých Slováků (1974) a mnoho dalších v pozdějších letech.

Z typicky souborových pořadů si (kromě zahraničních, o kterých se ještě zmíním) dobře pamatují: "Soubory Strážnici" (1965, 1966) - autor Jiří Pospíšil, "Z mého domova" (1967) - autorka Věra Svobodová, Pořad čsl. souborů (1969) - autor Jan Loutchan, "Moja domovina" (1970) - autor Cyril Zálešák, "Národy a národnosti socialistického Československa..." (1971) - autor Svetozár Švehlák, "Na slávu rodnej zeme" (1974) - autor Igor Kovačovič atd. Souborové pořady měly a vlastně mají téměř vesměs charakter skládaček, protože "hotové", tematicky i stavebně uzavřené choreografie dávají autorům málo jiných možností. Jednoduchým řešením byl např. pořad Jana Krista a Pavla Popelky "Má země písni rozkvétá" (1978) - výběr nejúspěšnějších čísel z programů souborů III. čsl. festivalu folklórních souborů v Košicích. Ještě jednodušeji to vyřešil Štefan Nosál v pořadu "Kvety s láskou pestované" (1972) - prostě nechal běžet za sebou celé programy vítězných souborů z Celostátní soutěže amatérských folklórních souborů v Popradě. Jen málo autorů si dá práci a vybere z repertoáru souborů vhodné úseky choreografií a podřídí je koncepci pořadu a zvolenému tématu. Podařilo se to Anně Maděričové v lyricky laděném a umělecky

působivém pořadu "Slovácké soubory jubilující Strážnici" (1990).

Klenotnicové programy byly ve Strážnici častější a taky oblíbenější než souborové. Velké "amfiteátrové" choreografie s jednostranným akcentem na dynamičnost tanců a efektní formace neodpovídaly vkusu strážnického publika. Např. reakce na samostatné vystoupení SĽUKu ve Strážnici 1963 byly hodně rozporné, víc kritické než příznivé. V určitém období dokonce hrozilo úplné odmítnutí souborové tvorby a volalo se po návratu jen k tradičním, co nejméně scénicky upraveným formám vesnického folklóru. Bylo to ale přece jen trochu staromilské konzervativní názory spíše jednotlivců, než kompetentních odborníků, které další vývoj folklórního hnutí i samého strážnického festivalu popřel.

Rozplynuly se taky zábrany v názorech na používání různých stupňů stylizace v tomtéž pořadu. Nejde-li vysloveně o klenotnici, je hlavním kritériem pro výběr souborů účel, resp. téma pořadu. Stupeň jejich scénické úpravy není podstatný. To se ukázalo již například v nocturnu Štefana Nosála "Zbojnickým chodníčkom" (r. 1963), tematicky věnovaném 250. výročí smrti Juraje Jánošíka, ve kterém účinkovaly vedle sebe tradiční vesnické hudby a skupiny (Hrubá Vrbka, Hrochoť, Těrchová), fujaristi, dětský soubor ze Slatinských Lazů, amatérský taneční soubor Jánošík z Partizánského, ale i profesionální SĽUK, který zakončoval pořad vysoko stylizovanou taneční scénkou "Povešť o Jánošíkovi". Všechny výstupy se samozřejmě nějakým způsobem dotýkaly hlavního tématu pořadu - zbojnického života. Toto téma zaujalo diváka natolik, že rozdíly ve stylizaci výstupů, i když byly velké, toleroval. Střídání originálních forem folklóru s různými stupni jeho stylizace v jednom pořadu bylo v dalších letech dost časté i v programech skládačkového typu ("Tradiční rok valašského zemědělce..." r. 1974 - autor Jaroslav Štika, "Z tanečního folklóru českého a slovenského lidu" v tomtéž roku - autor Josef Tomeš atd.). Autoři však nepřipouštěli ani v těchto, ani v čistě souborových pořadech výstupy, které nevhodnou stylizací tanců a písni deformovaly folklór

(revuální choreografie, krkolomné hudební úpravy apod.). Někdy však přílišná přísnost snad ani nebyla na místě. Pamatuji si na vystoupení folklórní skupiny z Pohorelej (r. 1952), kterou vedl bývalý tanečník SĽUKU a "troufí" si horehronský šorový tanec scénicky upravit víc, než bylo v té době na vesnickou skupinu zvykem. Byly proti tomu výhrady "odborníků", i když to právě tomuto řadovému tanci prospělo. Přehnaně kritický názor na scénickou stylizaci vedl naopak někdy k benevolenci na projevy "originální" za každou cenu. V r. 1966 byl do pořadu "Soubory Strážnici" vybrán Bačovský hajduch slovenského souboru Jánošík z Partizánského (prý pro přirozený projev v tomto tanci). Podle mého názoru však to byla sice nestylizovaná, ale nekultivovaná, naturalisticky pochopená imitace detvanských tanců, která nevhodně prezentovala slovenské soubory (soubor jinak - hlavně v předcházejících ročnících - dobře ve Strážnici reprezentoval). Něco podobného se objevovalo (i když zřídka) i v klenotnicových programech. V hledání co nejautentičtějších projevů se zapomínalo na jejich únosnost před obecněstvem. Výběrem výstupů totiž autor pořadu nepřímo ovlivňuje vkus veřejnosti a usměrňuje další vývoj scénické práce souborů.

Oříškem, někdy i kamenem úrazu byl pro autory pořadu nátlakový trend na tzv. novou tvorbu (současnou tematiku) koncem padesátých a v šedesátých letech. Soubory, které se představily kolem r. 1960 s ideově a tvořivě odvážnými choreografiemi, jako např. Trenčan s tancem "Študenti a murári" a Lúčnica s tancem "Pätnásť červených ruží" (na počest 15. výročí osvobození) byly vlastně prvými "vlastovíčkami" současné tematiky v programech Strážnice. Tato tvorba souborů se potom objevovala na festivalu častěji (např. v pořadu "Veselá je dedina", aktualizované texty při masopustních zvycích, různé slovácké písničky typu "Dobře je, dobře je..." apod.). Tato tzv. nová tvorba měla různou uměleckou úroveň, do Strážnice se dostávala ta nejúspěšnější. I tak nenacházela u strážnického obecněstva oblibu. Přesto - doba (vlastně politika) si žádala své, a tak ani programová rada a autoři Strážnice se nemohli vyhnout tématům

socialistické současnosti - aspoň v názvech a úvodnících: "na počest 30 let socialistického zemědělství a 35. výročí SNP", "...30. výročí Vítězného února" apod. Úsilí o logické spojení tradičního folklóru a socialistické současnosti v programech (více-méně zdařile) charakterizovaly pořady: "Náš kraj a lid" r. 1979 - autor Dušan Holý (blok Včera a dnes), "Od Hradišťa města" r. 1979 - autor Pavel Popelka (k výročí kolektivizace vesnice), "Náš prapor nade trůny vlaje" (r. 1973) - pořad dělnického folklóru, "My nový život chcem na zemi" r. 1978 - autoři Bohuslav Beneš, Milan Pásek (téma dělnického folklóru).

Jako mezinárodní folklórní festival měla Strážnice ve svých programech taky pořady zahraničních souborů. Po scénářistické a režijní stránce tu autoři volili většinou skládačkový sled vybraných, anebo prostě nabídnutých čísel. I tu však byly pokusy pokud možno tvořit tematické pořady, i když to bylo vzhledem k technickým potížím při výběru souborů a jejich repertoáru riskantní. Dařilo se například "vypreparovat" z jejich choreografií dílčí úseky, které se pak mohly použít k naplnění předem promyšlené koncepce, např. v pořadu "Vitajte u nás" r. 1967 (koncepce založená na jakémsi soutěžení v mužských a párových tancích účastnických souborů). Vysloveně tematickými však byly např. pořady Hanky Laudové "Slovanská svatba" r. 1986 a "Kdo ty vody přebrodí" r. 1991 (pořad, jehož ústředním tématem byla voda). I když se sestavení takovýchto pořadů setkává s nepředstavitelnými těžkostmi, mají i své přednosti (jednota tematiky, odlišnost od obligátních skládaček neefektivnějších čísel souborů) a proto bychom si je měli zachovat i pro další ročníky Strážnice. Jsou v Evropě pravděpodobně raritou.

Zvláštnosti a nové tvůrčí nápady ve scénářistické a režijní práci autorů pořadů jsou kořením strážnických slavností. Vzpomenu některé z nich:

V pořadu "Svátky jara" (r. 1990) použila autorka Daniela Stavělová jako prostředek skloubení výstupů (co do stupně stylizace dost různorodých) poprvé komorní choreografické kreace vyspělého pražského souboru Rustica. Byl to odvážný, ale úspěšný čin.

Citují hodnocení komise: "Scénická kompozice s mimořádným hudebním citem pro lyričnost a pro jevištní působivost".

Při této příležitosti si dovolím mou zповěď z taky odvážného, ale ne tak úspěšného pokusu v pořadu "Přesazené kvítí" r. 1973 - konfrontovat umění původních nositelů folklórních tradic (z Horehroní, Parchovan, od Detvy), s nejspělejšími a na tu dobu progresivními choreografiemi např. pražského souboru Chorea Bohemica, bratislavského souboru Technik apod. Úvahy konferenciérské dvojice ve formě vtipné přehledy mezi staromilstvím a moderním chápáním folklórní tvorby však nevyšly, jak jsem si představoval, a tak pořad přes dobré výkony souborů téměř propadl. Taky zkušenost.

Úspěšnějším reparátem byl pořad "Krása naší země", který jsme připravovali spolu s Hankou Laudovou r. 1985. Byla to taky konfrontace - vlastně přehlídka různých choreografických přístupů: a) scénické stylizace tanců z oblasti působení souboru (např. "Ty uherské brodské zvony" souboru Olšava, Pilky souboru z Hlubiny Ostrava, Svatební vrtěné Břeclavanu), b) autorské choreografické tvorby inspirované folklórní tematikou anebo lidovým divadlem ("To bola ovečka" souboru Technik, "Jarní pastorek" a "Úsměvy pana Lady" souboru Chorea Bohemica a "Formanskou cestou" souboru Jiskra z Plzně).

Dalším programem, na který nezapomenu, je madilon Jarmily Šulákové (Jaromír Nečas, r. 1979), skromný v názvu, námětu i počtu účinkujících, a přece tak chytil za srdce každého, kdo jej viděl. Nebylo to jen tím, že Jarmilu na jevišti pozdravili - každý způsobem jemu vlastním, nezapomenutelní lidoví umělci (Luboš Holý, Milan Krížo, Jožka Severin, Lubomír Málek, Jiří Pospíšil, Zdeněk Kašpar, Jan Rokyta, Jaroslav Jakubíček, Slávek Volavý, Bohumil Smejkal, Zdeněk Bláha a další). Pořad neměl ani složitý, ani technicky náročný scénář, byl však (hlavně zásluhou účinkujících - všechno osobních přátel Šulákové) tak lidský, že rozechvěl city všech přítomných, diváků i účinkujících. Ptáte se, v čem tkvěla zvláštnost a tvůrčí nápad autora

pořadu? Možná, že "jen" v upřímném vztahu k lidovému kumštu a ke všem, kteří jej mistrně provádějí.

Když už jsme u zpěvu a hudby, vzpomeňme některé výjimečné pořady, věnované tomuto umění. Byly to Gelnarovy pořady "Hudba pravdy" (1984) a "Za písní" (spolu s Dušanem Holým r. 1985). Oba byly odborně poučné (ne poučující), téměř bych je nazval výchovnými koncerty, avšak umělecky velmi zajímavými. Byly provázeny poměrně podrobným, vysoce odborným komentářem - vlastně vědecky porovnávacím rozbohem, a přece zaujaly i laického diváka.

Příkladnou ukázkou odborného i uměleckého přístupu byl pořad "Písně vyprávějí příběhy" (ve skanzenu r. 1984, autor Jaroslav Štika). Dramatická síla textů s citem zazpívaných balad o životních tragédiích lidí vynikajícími sólisty, doprovázenými muzikou Jaroslava Čecha, ale taky hodnotné konferenciérské uvádění přinutilo diváky poslouchat, "ani nedutat". V tom kolotoči strážnického festivalu, ale taky v kolotoči současného života se lidem takového rozjímání často nedostává. Vůbec jim nevadilo, že musí po dobu celého programu stát natlačeni okolo účinkujících.

Originální přístup ku tvorbě pořadu měl Emanuel Kuksa ("hudební klenotnice českého a slovenského folklóru" r. 1971). Sám jej v úvodě osobitě charakterizuje: "Náš pořad nebude zvučet silnými tóny. Aniž bude vystaven do výkladní skříně kulantním aranžérem. Bude prostý jako stisk ruky nenadálému hostu, či připitek dobrému příteli. A stejně tak neuspořádan. Neboť, kdo by se staral o pořádek šperků v truhlici? Na pódium přijdou jeden po druhém a zahrají. Nic víc a nic míň. Člověk - tvůrce - umělec". Pořad byl pro národopisné odborníky zajímavý, objevil rarity v hudbě na lidové nástroje, ale přece, v duchu "nepořádku v truhlici", mu chyběl spád, gradace a hlavně - do repertoáru se dostavily i nevhodné až nevkusné projevy (zpěv starého "nositele kulturních tradic" o své samodruhé ženě).

Provokující rukavicí, hzenou folklórně přísnému strážnickému publiku, byl pořad autorů Pavla Popelky

a Daniela Luthera "Všichni tam musíme" (r. 1992). Podle jejich výstižné charakteristiky šlo o "imaginární folklórní pořad s recesistickými prvky, dějově plynoucí od prvního hříchu k poslednímu soudu přes peripetie dělení státu s výrazným entuziasmem z umírání a s lustracemi účinkujících". Hodnotící komise ocenila tvůrčí odvahu autorů, přitažlivost a atraktivnost i přes režijní složitost a její dílčí nedostatky. Atraktivnost spočívala v tvůrčích nápadech, v neobvyklosti formy a ve vtipné aktualizaci folklórních obyčejů, textů písní a lidových parodií. Byl to ovšem pořad svým způsobem výjimečný, vymykající se z hlavního poslání festivalu.

Nebude snad neskromné, vzpomenu-li nakonec i můj letošní pořad "Mužské tance karpatského regionu". Povzbuzuje mne k tomu jeho ohodnocení hlavní cenou Strážnice 1994. Nebylo to ani tak zásluhou

nějaké výjimečnosti z těch mnohých dobrých i velmi dobrých klenotnic festivalu. Spíše bych řekl, že jsem měl výhodu v ohromném pohybovém bohatství těchto tanců z tak rozsáhlé oblasti. Šlo o to ukázat je nestylizované, nijak nepřikrášlené a komentovat je jednoduchým prozaickým, odborně fundovaným textem. Pokud jde o scénické a režijní ztvárnění, uplatnil jsem své autorské zkušenosti ze stavby mnoha festivalových pořadů, ale také zkušenosti diváka - pozorovatele různých programů jiných autorů. To mně umožnilo postavit pestrý, dynamický, dostatečně vygradovaný program s hladkým režijním průběhem, který nebyl jen skládačkou, ale hovořil "o něčem".

Právě tyto zkušenosti - vlastní i ze sledování jiných pořadů "Strážnice" padesátileté - mne přiměly pokusit se o jejich hodnocení a odevzdat je formou tohoto článku.

DOBŘE (?) RADY PRO AUTORY (K pořadům na folklórních festivalech)

Dušan Holý

Následující text odezněl na programové radě Mezinárodního folklórního festivalu 9.3.1989 jako reakce na plánované školení nových autorů. Končil slovy: Po jazykové úpravě jsem tento příspěvek ochoten publikovat. A tak zde jsou ty rady - opravdu jen s minimálními jazykovými úpravami a s vynecháním některých polemických odstavců o smyslu (či vlastně nesmyslu) školení. Zda jsou to rady dobré, k tomu je v názvu užito nikoli náhodou otazníku. Jinak "se cítuji"; na věcném podkladě nemusím měnit ničeho i přestože to bylo napsáno ještě před "něžnou revolucí" a že jsme se od té doby rozdělili ve státy dva...

Kdybychom žili ve vákuu, v němž nebylo a není folklórních festivalů, pak by snad podobná akce měla nějaký smysl a význam. Jenže žijeme ve státě, v němž je od jisté doby těchto festivalů každoročně jako naseto. Aby vyrostl nový autor, stačí mu "jen" rozhlížet

se kolem sebe, učit se, učit se, (a to třetí jsem zapomněl) a znát. Dokonce nemusí fungovat ani jako tzv. asistent či elév, protože ne všechny pořady "starých" autorů jsou dobré. Nemůže se tedy pokazit a také ho tato činnost nemůže odradit.

Pro práci na pořadu kteréhokoli folklórního festivalu platí jisté zásady a ty je třeba dodržovat vždy, ať jde o autora jak mladého, tak starého, abychom neublížili žádnému z nás. Dalo by se to shrnout třeba do desatera přikázání (dekalogu), přičemž přikázání sedmé (zalistuj v paměti anebo si najdi) by se případně dalo vynechat. Ale zanechajme vtipkování; zde je shrnutí do pouhých tří zásad.

Zásada první, která je zcela nezbytná (a přesto se často nerespektuje), zní: Dodržovat časový limit a z toho pak automaticky plyne - vybrat si z daného materiálu jen tolik, kolik v něm možno dobře uplatnit.

Zásada druhá: Důvěrná znalost zvoleného tématu a veškerého materiálu, včetně lidí, s nimiž chceme pracovat, pokorný a citlivý přístup k věci.

Příklad: Děláš pořad, který má blízko k lidovému divadlu? Pak se k tomu seznam s veškerou literaturou! Že je to požadavek zcela samozřejmý? Je, ale přesto nebývá vůbec naplňován skutky. Dalo by se to doložit třeba jednou rigorózní zkouškou, v níž byla otázka šita dotyčnému adeptu na tělo. Vědělo se, že má na MFF spolupracovat na pořadu se vztahem k lidovému divadlu. A výsledek: Nebyl naštěstí zapjat magnetofon, ale i kdybychom odpověď nahrávali, bylo by to totéž, protože dotyčný (hlavně nejmenovat!) neznal z literatury téměř nic. Zkouškou přesto prošel díky benevolentnosti dvou ze tří examinátorů († O. Sirovátky a mne).

A příklad z jiného koše? Současný prorektor divadelní fakulty JAMU Alois Hajda, náš přední činoherní režisér (jak jsem ho charakterizoval už v roce 1989), s nímž jsem dělal ve Strážnici tři pořady, zavadil v kteréš hře o masopust a hle: Aby se nedopustil nějakého prohřešku, pidil se po kdejaké literatuře. (Sám jsem mu ji pomáhal shánět.) A neváhal rovněž podniknout cestu za masopustními obchůzkami. Když však dělal v Mahenově činohře počátkem osmdesátých let inscenaci Maryši, vynechal všechny rekrutské písně předepsané bratry Mrštíky, spojil se s hudebním skladatelem Milošem Ištvanem a ten všechna místa, kde měl zaznít zpěv nahradil instrumentální hudbou komponovanou speciálně pro tento účel. Nebyl v ní použit jediný doslovný citát lidové melodie, a jak to bylo podmanivé, výstižné.

Proč to asi Hajda (důvěrně znající folklór) řešil takto? Zřejmě proto, že před lety za svého působení v Uherském Hradišti měl možnost v inscenaci téže hry využít bezprostředního projevu členů souboru Hradišťan (vedeného tehdy Jarošem Staňkem) a že si uvědomil nebezpečí falešného vyznění těchto zpěvů v Brně. "Znáte slováckou veselost z divadla. Odpuzuje tam téměř vždy svou vyumělkovaností a strojeností," napsal při vzpomínkách na své studijní cesty, které

podnikl koncem minulého století při komponování opery Eva Josef Bohuslav Foerster. A jak píše dál podle dojmů na jedné svatbě ve Velké: "Zde byla krásná, strhující..." Ale pozor! Každý folklórní festival a každé jevištní předvádění je divadlo... Leč, abych uzavřel tento bod zdůrazňující znalost materiálu, dodávám, že jen na samých faktických, ba ani teoretických znalostech kvalita folklórního pořadu nestojí a nepadá.

Jsou tu ve hře ještě další předpoklady. Jsou obsaženy v *zásadě třetí* a pro jevištní práci nesporně ze všech nejdůležitější. Lze ji stručně vyjádřit větou: Za vpravdě umělecké ztvárnění zvoleného tématu. Předpokládá to nejen kvalitní výběr materiálu, jak o tom už byla řeč, ale zejména jeho logické sestavení (a to jak po stránce obsahové, tak formové - stavební), dobře volené - tj. dobře napsané a také dobře podané průvodní slovo, přehledný scénář a vtipnou režii. Nesmí se samozřejmě nikdy podcenit čistě řemeslná stránka každého jevištního ztvárnění. Pokud však jde o vlastní řešení pořadu, tu žádné recepty nebo návody neplatí a nikdy ani platit nebudou, protože nemohou! Je to dáno tím, že musí jít vždy o práci tvůrčí, nápady vedenou ... Proto na sáhy daleko od všech vyšlapných cestiček! Stále hledat a využívat pokud možno neotřelých prostředků. Nebát se experimentovat a rozhlížet se široko daleko. Vůbec ne jenom po folklórních pořadech, jejichž úroveň je většinou ... (doplň si každý sám). Není to tedy vůbec jednoduché!

Věcná kritika a názorová svoboda

Už jsem se zmínil o nezbytnosti kritické analýzy. Pokládám ji za daleko nejdůležitější z faktorů výchovy každého autora - nejen nového. Nehlásám tím nic převratného, protože v témže duchu se nese má studie v prvním čísle Národopisných aktualit (1964) Kritika, strážnické slavnosti a národopisci. A ve stejné rovině jsem se snažil vést též některé příspěvky další - zejména 15 rozhovorů Na pomoc souborům (Národopisné aktuality 1981-1985), které byly založeny na poměrně široké názorové bázi, přičemž bylo moji snahou čeřit zahrávající stojaté vody. Ale snad právě

proto nebyly každému po chuti. Na jedné redakční radě jsem byl seznámen s hodnocením nejmenovaného pracovníka z oblasti kulturně-výchovné činnosti, který se ptal, v čem vlastně spočívá těžiště rubriky, že soubory od ní očekávají něco jiného a pravděpodobně ji proto málo čtou. V následujícím rozhovoru jsem proto položil otázku, zda má rubrika smysl a žádal od rozmlouvajícího otevřenou odpověď. Jen veskrze kladné stanovisko bylo ponecháno (otištěno), nikoli však mé vysvětlení, proč jsem otázku položil. Odcitoval jsem totiž pochybnosti onoho neznámého a vyzval ho, aby vystoupil z anonymity a vyslovil svoje výhrady přímo a otevřeně v dalším rozhovoru. Tento dovětek redakce bez mého vědomí škrtna a já jsem pak v rozhovorech už nepokračoval. Dotyčný z anonymity nevystoupil a tak se vlastně vůbec nic nestalo. Nebo stalo?

Slovíčko pro zcela nového autora

Radím mu: vyvaruj se nástrahám školení... Chceš dělat? Tu máš příležitost. Pojd' mezi nás! Rádi tě uvítáme, zavážeme se, že klacky pod nohy ti házet nebudeme a že s tebou budeme jednat jako rovný s rovným. Ale předpokládá to od tebe jistou míru znalostí a zcela samozřejmě to, že se na základě literatury, kterou ti dáme k dispozici, dostatečně obeznámíš s problematikou MFF, ZUČ, SLPT, folklorismu atd. S touto literaturou se však nikdy nespokojíš a sleduj vše, co se v této oblasti děje nového. K tomu ti na přílepšenou přidáváme poznámky týkající se technické stránky přípravy pořadů, práce autorských

štábů (a všechno další, co už dávno mělo existovat v tištěné formě, co lze případně časem doplňovat, nebo - ukáže-li se to nutné - obměňovat). Zvolíš-li si ke zpracování pro pořad na festivalu jakékoli téma, pak se pokus zvládnout je co nejdůkladněji a nesnaž se nikdy klouzat po povrchu. Časem uvidíš, zda v poznávací a vlastní tvůrčí práci najdeš náležité uplatnění a uspokojení. Není to vůbec práce snadná, někdy je spíše trnitá. Ale budeš-li "makat" a držet se vyjmenovaných zásad, můžeš jako nový autor vyrůst bez rychlokvašného školení, a to nikoli během dvou let, ale třeba během jednoho jediného roku. (Znám takové případy.) A natlučeš-li si někdy nos, nebo se do tebe někdo strefí: "Neboj sa facky, uderení!" - jak se zpívá v jedné písni k hošijím. Z toho se vyhrabeš a možná i poučíš.

Co je smysluplné?

Podle mého názoru jsou to kritické rozборы, ať jde o autora nového i zkušeného. Ovšem důkladné a co nejobjektivnější analýzy, provedené (bez klapek konzervatismu nebo jiných předpojatých pohledů) na základě dokumentace, nejlépe jistě audiovizuální, ale někdy by měla bohatě postačit i pouhá dokumentace zvuková. Čili analýzy podložené fakty a nikoli jen dojmy z ne vždy soustředěného shlédnutí programu, z pozorování často provázených různými rušivými vlivy. Tím ale bezprostřední zážitek z programu vůbec nevyklučují z celkového součtu!

Takže dobré nebo špatné rady? Co je k nim možno dodat? Že by se nenašel žádný diskutér?

Z ARCHIVU ÚSTAVU LIDOVÉ KULTURY

Fotografické přílohy posledních čísel Národopisné revue jsou věnovány lidem, kteří fotografickým aparátem dovedli nebo dovedou zachytit podstatné a neopakovatelné jevy lidového života, svým uměleckým viděním v působivé zkratce dopovědět to, co lze slovně vyjádřit jen obtížně.

Fotografická příloha v tomto čísle Národopisné revue, věnovanému 50. ročníku Mezinárodního folklórního festivalu ve Strážnici, nemá umělecké a vědecké cíle: chce jen přiblížit atmosféru strážnických "slavností" v předchozích letech několika reportážními fotografiemi z archivu Ústavu lidové kultury.

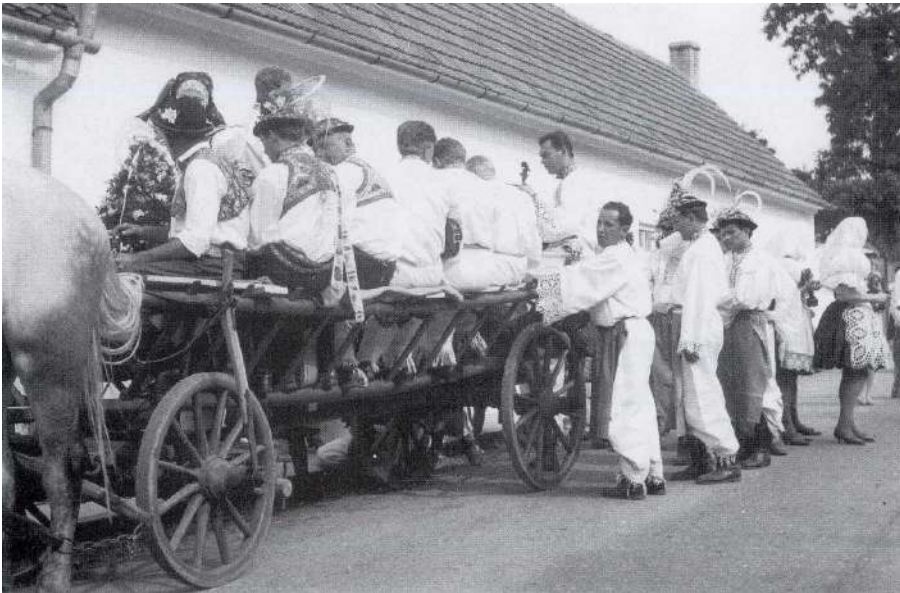

1. World music - hudba bez definice

Termín *world music* (WM) vznikl roku 1987 v jedné hospodě na severu Londýna. Sešlo se tu třináct zainteresovaných producentů nezávislých firem, publicistů atd., aby hledali cesty, jak dále podchytit rozšiřující se gramofonovou produkci, která přichází z jiných oblastí než je Evropa a USA. Vědí vůbec v nespecializovaných gramofonových obchodech, že je o tuto hudbu zájem? Mají nějaký klíč, kam ji zařadit?

Jedním z výsledků této schůzky byl návrh, nabídnout prodejnám a médiím termín *world music*. Od té doby do přihrádek s tímto názvem proudí nahrávky z Asie, Afriky, hudba, čerpající z lokálních evropských tradic atd. Všimněte si, že se jedná jen o čistě praktický krok, a tak všechny teoretické spekulace o tom, co je a co není *world music*, stojí trochu na vodě. Přesto se vždycky najde nenasytný encyklopedista, který touží po exaktní definici. Producent Joe Boyd odpovídá však na takové dotazy slovy: "My jsme ten termín vymysleli jako něco, co se má užívat, jen když je to užitečné."

2. Kdo vlastně poslouchá world music?

Jak vlastně vznikla poptávka po WM? Mnozí posluchači jsou trvale frustrováni uniformní hitparádovou produkcí, kterou označují jako *formula music* a hledají něco spontánnějšího. Z trošku jiného úhlu komentuje vývoj Joe Boyd. Tvrdí, že bělošské střední vrstvy vždycky hledaly lehkou příchut' skandálu, kterou jim v minulosti poskytovaly černošské *rhythm and blues*ové inspirace. Ty jsou ovšem nyní už důkladně vyčerpány, a proto teď západní obecnost s velkým zaujetím objevuje turecké stupnice a bulharské vícehlasy. Ve Spojených státech je ovšem situace jiná než v Evropě: Američané nemají totiž rádi, když se zpívá v cizích jazycích. Americká scéna je však velmi

bohatá na vlastní domácí tradice, vedle *country* a folku se tu vyskytuje spousta lokálního koloritu národnostních menšin. Dovážet sem WM odjinud může být obtížné, protože když tu chce někdo slyšet něco hodně exotického, stačí, aby si zajel do New Orleansu.

Společným rysem amerického i evropského pohledu však zůstává fakt, že každá nahrávka WM vždy pochází z nějakého místa, že je s lokální tradicí spojena daleko důvěrněji, nežli třeba nahrávky *Madonny*. V Evropě sílí zájem o hudbu z ostatních světadílů, ale zároveň tu vzniká spousta hudby z okrajových oblastí (keltská, středozezemská, řecká, maďarská, laponská). Jak se v téhle konkurenci uchytí české a moravské lidové písničky?

3. Mohou státní peníze zastavit tvůrčí myšlení?

Nezapomeňme: WM označuje tvorbu žijící a komunikující s širokým publikem, nikoli muzeální folklór. Většinou jde o vzrušující, rytmicky zajímavé skladby, natočené technicky vyspělými hudebníky, kteří vedle lokální tradice mají v krvi i současný rockový hudební slovník. V posledních desetiletích se v řadě tehdy komunistických zemí folklór ovšem vyvíjel poněkud odlišným směrem: přísné izolace a státní subvence, důraz na tradici, kroje, nikoli na tvůrčí myšlení. Předejme slovo pozorovateli zvenčí: "Většina lidové hudby z kontinentu z východní Evropy se zabývá především nákladnými kroji a hudba a písnička zůstávají v pozadí. Virtuozní hráčské umění i zpěv sice žijí dál, ale v mnoha zemích najdeme Školu lidového umění, kam jsou všichni mladí talentovaní hudebníci i zpěváci posíláni. Jenže ty nejlepší divoké květy nelze vypěstovat ve skleníku a dle mého úsudku v mnoha středo- a východoevropských zemích vyrostli standardizovaní, klasikou značně infiltrovaní umělci, přičemž ti mladší z nich už asi nemají ponětí o skutečných kořenech své tradice," píše Joe Crane ve své recenzi

strakonického Mezinárodního dudáckého festivalu (*Folk Roots*, březen 1990), a dodává: "...pokud máte rádi lidové tance, přehlídky krojí a dobrou dudáckou hudbu po hospodách, jeďte tam. Pozdravujte ode mě všechny ty skvělé lidi, protože já tam už nepojedu."

4. *Evropský panel WM a jeho hitparáda*

Konjunkturu, kterou v současné době prožívá WM v Evropě, dokumentuje činnost panelu discjockeyů a rozhlasových pracovníků, který vznikl roku 1987 pod názvem *World Music Workshop*, při *European Broadcasting Union*. V jistém smyslu to připomíná léta, když do Evropy pronikal jazz. Vznikají specializované rozhlasové pořady, festivaly, časopisy - většinou na bázi hudebního entuziasmu. Evropská vzdělanost znovu přijímá živelnou hudbu.

World Music Workshop vychází z následující úvahy: více než 90% světové hudební produkce se k evropským posluchačům nedostane. Zdejší vkus je určen především distribuční mohutností velkých gramofonových společností, nabídkou angloamerického rocku, a pak také nabídkou europopu, která zpravidla znamená hudebně ještě více rozředenou variantu toho předešlého.

Co tvoří těchto 90%? Především hudba z Afriky a z Latinské Ameriky, která představuje obrovský, a dnes vzájemně propojený systém. Kassav, skupina, jejíž členové pocházejí z ostrovů Martinique, Guadeloupe a z Francie, byla koncem 80. let nejžádanější neafrickou skupinou v Africe. V minulosti jste v Evropě mohli tuto hudbu slyšet na festivalech WOMAD (World Music and Dance), a v hudebních klubech kosmopolitních měst jako je Paříž a Londýn. Roku 1992 se v Evropě konal WOMAD při třech různých příležitostech, přičemž jedna z nich byla součástí olympijských her v Barceloně. Rovněž byla ustavena síť organizátorů European Forum of Worldwide Music Festivals, k níž zatím patří celkem 20 festivalů v Anglii, Francii, Finsku, Německu, Itálii, Beneluxu a v Maďarsku.

Druhým viditelným důsledkem činnosti *World Music Workshop* je měsíční žebříček, který je sestavován od roku 1991. Dnes se na něm podílí panel

přibližně 40 rozhlasových autorů z přibližně dvaceti evropských států. Tabulka vzniká za podpory Radia Sputnik, které je součástí Mitteldeutscher Rundfunk (MDR) v Berlíně.

Můžete se ptát, k čemu je dobrý žebříček daný subjektivním hodnocením několika discjockeyů, kdy je možno čerpat údaje o prodeji ze specializovaných prodejen a získat tak čísla daleko objektivnější? Háček je v tom, že právě objektivita těchto údajů je zpochybněna rozdílnou distribuční mohutností jednotlivých gramofonových společností. Tvůrci žebříčku chtěli poskytnout rovnocennou možnost malým firmám, které v oblasti WM představují tu hlavní tvůrčí sílu. Radio samo o sobě trh nevytvoří, ale může poskytnout určitý přehled, který není podmíněn distribučními schopnostmi jednotlivých firem. Discjockeyové, kteří hlasují, tuto hudbu hrají, jsou v kontaktu s posluchači, umělci i nahrávkami, a představují tak vlastně nejinformovanější článek tohoto živelně se rozvíjejícího řetězce.

Výsledný žebříček je odesílán discjockeyům, a zároveň časopisům, obchodům s deskami a gramofonovým firmám. V praxi tak vzniká další kanál, nezávislý na silné distribuční síti velkých společností. Dnes žebříček přetiskuje řada evropských časopisů s celkovým nákladem asi 1,5 milionu.

Pro srovnání: svoje žebříčky WM otiskují také časopisy *Billboard*, *Folk Roots* a *Trad Magazine*, ale ty jsou z pravidla svázány s prodejem desek, což znamená vkus posluchačů násobený marketinkem.

Na prvních místech žebříčku zpravidla převládá hudba z Afriky a z karibské oblasti. To není nic překvapivého - černošské vlivy se do světového popu promítají vlastně po celé uplynulé století. Uplatňují se tu ovšem i evropské tradice, a to skandinávská (např. Finsko, Švédsko), keltská (Irsko, Skotsko), z dalších evropských hudebních kořenů stojí za zmínku následující dva: Taraf de Haidouks, romská kapela z Rumunska dobře známá v Evropě z festivalových vystoupení, a Klezematics - skupina z New Yorku, která hraje původně evropskou klezmer music a docela úspěšně ji importuje zpátky do Evropy.

Z vlastní zkušenosti mohu říci, že z nabídky gramofonových firem mají velkou šanci zvukově výrazné rytmické projekty. V první řadě totiž musejí projít rozhlasovým vysíláním. Někdy se tu objeví i pozoruhodné nahrávky etnografického charakteru - např. autentický záznam afrických pygmejů, archivní snímky z Afriky z 50. a 60. let atd.

5. *Otázka autenticity*

To, že určité prvky lidového dědictví dále žijí, je vždycky vykoupeno stylizací, spojováním s dalšími vlivy. Pro folkového puristu představuje celý fenomén WM velmi nepříjemnou zkušenost - podobně, jako když Bob Dylan před lety vystoupil v Newportu poprvé s elektrickým doprovodem, což podle očitých svědků přivedlo přítomného Pete Seegera do stavu nepřítelosti. Podobné konfrontace jsou ovšem mezi muzikanty něčím naprosto běžným. Následující příklad je z prvního ročníku berlínského festivalu Heimatklänge (1988): anglický hudebník, známý pod přezdívkou Kemo Mustapha, sem tehdy přivedl srbskou cikánskou dechovku Jove Stojiljkovice, a když pak společně natáčeli skladbu "Niska Banja", vyslovil srbský tlumočník Zoran (povoláním architekt) zásadní pochybnost: "Nevěřím, že ty písničky cítíš stejně jako my." Ale s tím je nutno počítat. "Písnička je cokoli, co dokáže kráčet po vlastních nohou," říkal Byb Dylan. Když se tedy písnička vydá do světa, vypadá nakonec někdy úplně jinak, než kdysi doma na návsí.

6. *Závěr*

Pohlíí tedy amerikanizace celou světovou kulturu a čeká nás stoupající záplava masové vytvářené *formula*

music? Místo takových planých spekulací navrhuji: Podporujme své domácí hudební tradice, snažme se jim pomoci, aby dále žily a vyvíjely se, a nestaly se z nich muzeální exponáty.

Nezapomínejme přitom, že přes Paříž a Londýn dnes do velké části Evropy intenzivně proniká moderní africký pop - a že právě africký kontinent získal potřebný impuls díky tomu, že tam byly importovány cizokrajné nástroje: nejprve akordeony bílých misionářů a akustické kytary námořníků, a nakonec kytary elektrické. Nezapomínejme, že součástí amerikanizace je i schopnost neustále vstřebávat podněty zvenčí. A pak, problém často nestojí na polopatiistickém antagonismu amerikanizace versus domácí kultura, ale na možná skrytějších, zato však daleko výraznějších protikladech: *majors*, tedy velké společnosti, versus *independents*, tedy nezávislé firmy z oblasti jazzu, folku i regionální hudby, anebo: *masové publikum* versus *individualisté*, tedy posluchači, kteří uplatňují svůj vlastní vkus.

(Zkrácená a aktualizovaná verze příspěvku na konferenci IASPM, Praha 1992.)

Poznámky:

1. Workshopy, panelové diskuse i koncertní přehlídky kapel WM nabízí každoročně WOMEX (World Music Expo). Letošní ročník se koná 19.-22. října v Bruselu (informace: Piranha, Carmerstrasse 11, D-10623).
2. Informace o WM, žebříček WMCE atd. najdete v pravidelné rubrice World Music-Hudba bez hranic v každém druhém čísle časopisu Rock & Pop.
3. Nahrávky WM pravidelně uvádí pořad *Hudba na pomezí* na stanici Vltava, každé druhé pondělí 23.05 - 24.00.

STRÁŽNICKÉ VZPOMÍNÁNÍ

Vladislav Stanovský

Nemám příliš rád vzpomínky. Ne snad proto, že jsou "jenom přítěží", jak se zpívá v jedné písničce Voskovce a Wericha a že "málo na nich záleží, když vítr je odvál". Spíš proto, že vzpomínání je tuze zkreslující, dokonce lživé nebo aspoň ošidné. Tak tedy opatrně!

Do Strážnice jsem jezdil od konce čtyřicátých let. Nepravidelně. Od roku 1957, kdy jsem začal redaktorovat v kulturních týdenících - Kultuře, Kulturní tvorbě a Době, už pravidelně, a to až do konce šedesátých let. Dál to nešlo. Tedy nějakých patnáct let. To není dlouhá doba. Ale byla to doba rušná.

Zpravidla se soudí, že strážnický festival podobně jako jiné analogické folkloristické festivaly, byly poplatné socialistickému pojetí folklóru sovětskému. Je to pravda do jisté míry. U nás z různých příčin se totiž nikdy nedospělo k tak jednostrannému "stylizátorskému" - jak se říkávalo v SSSR - pojetí lidového umění, které si například v tvorbě Marfy Krjukovové současné moderní náměty přiodívaly do tradičních kostýmů vypůjčených od starobylých bylin, jako je třeba "bylina-novina Čapaj." I v aktualizovaných písních Anežky Gorové byla většinou zachována jistá úměrnost, která je přibližuje ohlasům Fanoše Mikuleckého a jiných, a ty lze sotva z folklóru vyřazovat. Proto sovětská diskuse, která se rozvinula po Stalinově smrti a která se zaměřila právě na ono "stylizátorství", poněkud mířila v našem prostředí do prázdna.

Je samozřejmě pravda, že u nás právě tak jako v SSSR byly z folklóru striktně vylučovány jevy takřikající cizorodé, například spjaté s náboženstvím, což povážlivě poznamenalo folklór vánoční a velikonční nebo obřady svatební a pohřební. Ovšem pokusy nahradit tyto vyřazené folklórní projevy nějakými aktualizovanými pokrokovými útvary byly velmi neúspěšné a zcela neživotné. U nás vzniklo několik experimentů (družstevní dožínky, vítání malých

občanků aneb socialistické křtiny a podobně), které se pochopitelně neujaly a nepřesáhly rámec folklórního souboru. Nijak nezapůsobily v socialistické skutečnosti, ale na strážnických slavnostech získaly jednu dobu výraznou a zcela neúměrnou publicitu. Autentický folklór, přesněji řečeno folklór úměrně stylizovaný byl utlačován do pozadí.

Současně se začala prosazovat tendence protichůdná, hlavně na Slovensku, pod heslem "tíha folklóru", která vůbec odmítala folklór. Inu, tlak budi protitlak. V Čechách se tato tendence příliš neuplatnila. Milovníky folklóru byla odmítána a zdrcující většina publika se k ní chovala lhostejně, stejně jako k folklóru.

Aktualizace folklóru, ať už politická (národní, socialistická, reakční) nebo jiná, je ovšem záležitostí starodávná, určitě z minulého století. Vzpomeňme si na krůžkařské hnutí, které vlastně taky bylo jistou aktualizací folklóru. V podstatě si však myslím, že jakákoliv aktualizace je většinou méně než pietní adaptace, pokud možno jen poučeně opakující, napodobující autentický folklór. A tak jsem psával se značnou zatvrzelostí i o Strážnici, čímž jsem dosáhl i jisté proslulosti, i když negativní. Teprve někdy v šedesátých letech jsem dostal za pravdu. Nebyla to ani tak moje zásluha, spíš šlo o celkový obrat v naší kulturní skutečnosti, vyvolaný "táním" po Stalinovi a před Brežněvem. Vzpomínám si, jak za mnou do Prahy přijeli Dušan Holý a Václav Frolec, sice kvůli jiné věci, a při této příležitosti došlo k sblížení stanovisek.

Po pravdě je ovšem třeba říci, že Strážničané nebyli proti mně semknutí. Například Slávek Volavý se se mnou vždycky dost okázale přátelil a byl dokonce přísně kritizován na jakémsi symposiu o folkloristické lidové tvořivosti v Karlových Varech, že jsme spolu chodívali na pivo. A to se na nás neprovalilo, že jsme navštěvovali Studio 5, které tehdy hrálo v hotelu Moskva.

A ještě jednu připomínku z minulosti, i když se netýká bezprostředně Strážnice. Často se totiž zapomíná na aktualizaci a renesanci folklóru - což je termín tuším Jindřicha Chalupeckého - ve třicátých letech našeho století. Myslím tím zejména lidové suity E. F. Buriana, práce Bedřicha Václavka a jeho spolupracovníka Roberta Smetany a zapomínanou Scholu cantorum Miroslava Venhody. Třebaže tato aktivita byla vyloženě pokroková, Burian a Václavek byli členové KSČ, velice se lišila od snah poválečných. Tato renesance folklóru ovšem pokračuje dodnes - například v souboru Chorea bohémica v tvorbě Jaroslava Krčka a Aleny Skálové - a její výsledky jsou nesmírně cenné. Jenže nejsou organicky spjaté s životem lidu, a to je pro autentický folklór podstatné.

Zjednodušeně by se daly rozpoznat dva směry, kterými se folklór aktualizuje. První je už například naznačené krůžkaření, kdy zejména lidová píseň a tanec se kultivuje v zjinačeném prostředí, zpravidla intelektuálním, městském. Kultivuje se, ale i nivelizuje a ovlivňuje se ze sousedních oblastí. Ovšem stále se pocituje jako ideální vzor autentický projev lidový, třebaže často pokažený, špatně pochopený. Druhý směr pramení ze studia folklóru, zpravidla naroubovaného na jinou kulturu. Mohli bychom tady srovnávat s naším jazzem. I s těmi omyly z neporozumění a ze svévole. Do tohoto druhého směru můžeme zahrnout mnoho fenoménů od Janáčka až po Javory, i když s rozmanitou úrovní. Jde ovšem právě jenom o napodobení folklóru, které organicky nevyrůstá z nejrůznějších životních příležitostí, z obyčejů. Které zkrátka nemá pevnou vazbu na život.

Je ovšem pravdou, že vznikají nové příležitosti, jako jsou právě folkloristické festivaly - tedy ne folklórní, ale folkloristické - jako je strážnický, horňácký a jiné. Horňácké slavnosti jsou sice svým způsobem autentičtější než třeba strážnické, ale i tak už jde

o příležitost druhotnou, novodobou, i když na Horňácku žije ledacos z lidové kultury, co už ve Strážnici zahynulo nebo hyne. Ještě dobře pamatuju na muže v krojích s kosami a "koseckými" písněmi nejen ve festivalovém průvodu, ale i při sečení "lúky strýca Buláňa", ještě tu žijí autentické tradice lidové muziky, ještě tu žije tradiční způsob zpěvu, tance, nářečí. Je ovšem pravdou, že hlavním udržovatelem lidové kultury se stala Kordárna ve Velké, ale to je také běžné.

Ale nejen na Horňácku, i v jiných slováckých dědinách se udržují starodávné písně a tance při tradičních příležitostech. Ještě před čtvrtstoletím jsem se zúčastnil s brněnskými národopisci fašankových obchůzek na Uherskobrodsku. V každé dědině se slavil masopust jinak, někde chodil pohřebenář, jinde průvod maškar, například v Komni, kde dominovali šašci, kteří pomalovávali hlinkovými barvami ženské z publika, ve Strání a v Bystřici pod Lopeníkem tančili a snad ještě tančí fašankáři staré mečové tance "pod šable" - v Bystřici archaičtější. Tady se ještě udržují tyto starodávné zvyky, právě tak jako jízdy králů třebaž ve Vlčnově.

Na Slovácku se tedy tyto směry folklórní aktualizace zajímavě kříží.

Pozoruhodné je také, jak se folklór mění, jak ledacos rychle mizí, jak ledacos dlouho setrvává. Zejména ženský oděv je proměnlivý. Národopisec hledá archaické lidové projevy, lid, zejména ženy a děvčata se pídí po módních novinkách. Běta Kovářová z Hrubé Vrbky to kdysi trefně charakterizovala, pokud jde o lidovou tkaninu, hráze, činovat: "Prachpotvore byly ty roby. Jak viděly neco nového, už to scely všecy." Přitom se ženský kroj udržuje déle a více než mužský. Je to velmi složité. A ta složítost se táhne jako červená nit celým tím vzpomínáním.

A hodí se tím tedy končit.

Prožil jsem naplno zahajovací den loňských strážnických slavností, což znamená, že jsem se nechal znovu okouzlit melodiemi písní, z nichž mnohé jsem si potichu zpíval s hudci a zpěváky na pódiu, protože zpěv lidových písní pro mne znamená trvalé spojení s rodným krajem. Samozřejmě se nenechám v úvahách o folklóru a lidovém umění unášet emocemi a reaguji na podněty ze střetávání tradičních projevů se současnými internacionálními trendy v masové zábavě, které hrozí převlácnat osobitost projevů jednotlivých národů v Evropě (spějící k integraci nejen v ekonomické, ale i v kulturní sféře). Jak budeme reagovat na tuto hrozbu, která znamená ztrátu kulturní identity a tedy toho podstatného, co nás spojuje s touto zemí, jejími dějinami a tradicemi: Jak se budeme stavět k faktu, že prvotní nositelé lidových tradic - obyvatelé vesnic, cítící vazbu na regionální hodnoty - odcházejí a nahrazují je jako pokračovatelé čili sekundární nositelé lidových tradic členové národopisných souborů? Jak se postavíme k proměnám lidových výtvorů, jež současný vkus-nevkus přetváří do podoby, jež z nich dělá odrhovačky v porovnání s původními písněmi? Jakou pozici v naší kultuře a masové zábavě přisoudíme lidové kultuře v době, kdy se zdá, že orientace na hmotné statky vytlačí duchovní hodnoty z našeho života? Budeme se orientovat na odborné problémy folkloristiky a zavírat oči před tím, že lidová kultura byla kdysi významným faktorem v společenském dění a byla brána jako politikum? Otázek je mnoho a můžeme k nim zaujat rozdílný postoj podle osobního vztahu k lidovým tradicím či suchému předmětu studia faktograficky pojatého a život neovlivňujícího. Já bych byl pro to, abychom nerezignovali na pozitivní ovlivňování lidí, protože si nedovedu představit, že by se na Slovácku přestalo zpívat, že by hudci přestali hrát na pěknou notečku: to je jakoby ptáci přestali zpívat a život se měl proměnit na pouhé tankování pohonných hmot.

Uvědomuji si, že nestojíme před tímto problémem poprvé. Na konci minulého století byli na tom národopisci podobně. Když Josef Václav Hauerland sebral a zapsal Brodské písničky k připravované národopisné výstavě, která se konala právě před sto lety v Uherském Brodě, napsal do memoranda k založení muzea vlastenecky prodchnuté cíle: uchovat lidovou kulturu kraje Komenského aspoň v muzeu, protože "přelíbezné kroje a výšivky" na té výstavě byly pro něho předměty k záchraně před zánikem, protože "za padesát roků nebude po nich ani památka". Na té výstavě byl v provozu typický vesnický šenk, kde se nabízelo blatnické víno a slivovice i borovička, ale i vesnické moučnické trdláče a boží milosti. Vyhrával tam poslední kopaničářský gajdoš Jan Holásek z Vyškovec a starý cimbalista z Březúvek, jehož zásluhou došla veliké obliby tamní písnička "Janko, Janko, zle gazduješ, aj ve dně v noci pivo piješ". Výstava byla v městě i okolí první manifestací lidové kultury v době, kdy se město zbavilo německého náteru a správa města přešla do českých rukou podobně jako školy. Lidová kultura byla tehdy významné politikum.

Za okupace tomu bylo podobně; každá malůvka, každý popěvek byly uctívány jako národní relikvie, protože hrozba fyzické likvidace českého národa jim zajistila významový posun, který si dnes dost dobře nedovedou představit ti mladší, co okupaci neprožili. Jako pamětník uvedu obrovský vliv Plickova filmu Věčná píseň a zbožnění Hašlerovy Písničky české. V dobách zlých byla lidová píseň lékem proti komplexu méněcennosti, povzbuzením proti depresím z válečných událostí, podnětem k víře o přežití národa ve smyslu biologickém i kulturním. Nebylo by radno na tento fakt zapomínat, třeba s odůvodněním, že dnes je situace úplně jiná, že dějiny se neopakují, že dnešní mládež tradičním hodnotám nerozumí, nebo z nějakého jiného důvodu, který si dovedeme vymyslet.

Někteří mohou poukázat třeba na fakt, že Moravanka zhanobila původně táhlé lidové písně předěláním do kvapíkového tempa, zatímco jiní v tom budou vidět normální přeměny lidových výtvorů, nebo dokonce pokrok, prosazovaný proti staromilcům s ochranou autentických výtvorů. Folklorismus rozlišuje několik trendů s rozdílným přístupem ke kulturnímu dědictví, jehož jsme odpovědnými správci vůči generacím, jež se ještě nenarodily. Ale budou mít právo na poznávání a prožívání autentických výtvorů minulých generací z přímého kontaktu s nositeli lidových tradic. Nemyslím, že by se spokojily s tím, že mohou studovat záznamy písní z archivních zápisů, zvukových a filmových záznamů, jejichž kvantum každoročně roste v archivech rozhlasu, televize i filmu, výzkumných a univerzitních pracovištích či muzeích, jež uchovávají věcnou paměť národa a tedy i projevy lidového umění a lido-

vých tradic. Jak je jejich poslání vděčné i významné, dokazuje Strážnice expozicí lidových hudebních nástrojů i expozicí objektů v přírodě, dokládajících obdivuhodnou vynalézavost minulých generací projevovat se osobitě v souladu s danými podmínkami práce i života v jednotlivých oblastech Slovácka. Registruji s uspokojením každý jednotlivý akt folklórního citění v městech i na vesnicích jako subjektivně prožívaný vztah k domovu, zajišťující zakořenění v půdě i tradicích, které není třeba uměle živit a křísit v kraji, kde se pořád ještě zpívá na oslavu života a jeho krás. Pokládejme to za povzbuzující příklad a podnět k soustavnému vědeckému studiu lidových tradic ve vazbě na domov a vlast, které jen zdánlivě znějí jako přežitek starých časů. Ve skutečnosti jsou klíčem k budoucnosti.

CO PRO MNE ZNAMENÁ STRÁŽNICE

Miloš Vršecký

Jsem jedním z generace bývalých souboráků - tanečníků, který měl tu čest několikrát (7x) stát na prknech strážnických jevišt, a to již od svých dětských let. A vždy na mě Strážnice působila jakoby posvátným a hřejivým duchem. Je tomu již 31 let, co jsem poprvé Strážnici prožil. Ano, to je to pravé slovo. A tak mi dovoluňte podělit se s Vámi o odpověď na otázku. Co pro mě znamená Strážnice?

- Mezinárodní folklórní festival.
- MFF, který si vydobyl nikoli náhodou významné postavení ve světových festivalech. Prostředím, atmosférou, lidmi, organizací a dramaturgicky promyšleným systémem.
- Určitě se Strážnice stala významnou součástí kultury tohoto národa. A to prosím bez přeceňování jednostranných nadšenců a ctitelů nebo podceňování odpůrců a kulturních diletantů.
- Strážnice je pro mě určitou esencí lidového umění tohoto národa. Hudebního, výtvarného, tanečního,

pěveckého. Je pro mě obrazem reálného stavu lidové kultury v určitém období i ve své historické kontinuitě. Co by jiné národy, ba větší a silnější, daly za bohatství naší lidové kultury. Jak by s ní asi zacházely?!

- Strážnice je pro mě i učitelem. Pravda. I přesto, že jsem dejme tomu žákem kritickým a trochu darebným, uznávám a ctím ji, mám ji rád a vážím si jí.
- Strážnice je pro mě i přehlídkou talentů v celých generacích, stále mladých lidí. Je pro mě uvědoměním si času, ale i lidských sil věnovaných tak ušlechtilým a kulturním zájmům.
- Strážnice je pro mě i velmi vhodná a kultivovaná (nepřežene-li se množství vína) lidová zábava. Zábava lidí a z lidí. Prostá radost. Láska. Nová přátelství. I to je pro mě Strážnice. A také setkání. S osobnostmi, kteří věci Strážnice a lidovému umění tolik dali. Jim poděkování.
Co závěrem? Strážnici přeji mnoho krásných lidí a lidem přeji mnoho krásných Strážnic.

DOBRÝ DEŇ, STRÁŽNICA

Spomienka na slávnosti, ale aj o inom

Svetozár Švehlák

Prvé dotyky so Strážnicou boli pre mňa utrpením. Ako člen Lúčnice niesol som v sprievode tabuľku s menom súboru. Pani Dáška Roháčova vyobliekala ma do hrdého goralského kroja, ku ktorému však patria i goralské krpce... Prešli sme mestom i námestím. V ulici Grúska musel som vyzuť tú parádu. Pfluzgiere mi ošetrili Strážničania. Štefan Nosál po rokoch odtušil, že všetkých ostatných potreboval do programu, iba mňa, zborového speváka, aj to nie bohvieakého, obetoval na takéto poslanie...

Po rokoch, keď už sme pribeh sprievodov komentovali a predstavovali programy a účinkujúcich v nich, najskôr s Bohušom Benešom a potom s Icom Pospíšilom, spomenul som si na tie moje krpce. Keď, jeden z najznámejších slovenských tanečníkov, Martin Sláva, pokľzol sa - na práve poliatom námestí - zachraňovať bolo treba situáciu: Jeho počínanie nazvali sme "charakteristickým tancom z Podpoľania - Váľaný"...

Prvé napätie byť spoluzodpovedným za program pocítil som roku 1967, keď si ma za neskúseného spolupracovníka na prípravu programu "Živá voda" vybrali dr. Stanislav Důžek a dr. Ladislav Leng. Strážnickí priatelia, Joška Tomeš a sprievodca na cestách snehom zaviatym Slovenskom Jura Khýr vytvorili pre obsah a organizáciu tohto programu nezabudnuteľné chvíle. K jeho uvedeniu nemalou mierou prispel aj dlho už nespomenutý, bo emigroval a tých jednoducho vyčiarkovali, scénický výtvarník Valerián Strážovec. Pre nás Ady...

Z tohto programu utkvela mi jedna chvíľa nad ostatné. Dievčenská skupina z Kozároviec "vynášala Morenu". Isto to bolo chybou aj našej réžie, pri sobotnej premiére nevyznela. Nám sa to nezдало nena-praviteľným, no dievčatá z Kozároviec chceli zo Strážnice odísť hneď a z javiska navždy. Čaro osob-

nosti Lacka Lengy zapôsobilo jeho pokojným usvedčaním až po presvedčenie. Zostali...

S Cyrom Zálešákom, Evou Rejškovou a Cardom Juráškom (vtedy bol celoštátnym tajomníkom Združenia Romov) zažili sme roku 1971 prinajmenej štyri prekvapenia. Program sme pôvodne nazvali, tuším, že aj jeho scenár bol tak nazvaný (isto sme ho tak koncipovali) "Sedmikráska". Prvé prekvapenie: dodatočne dopísaný podtitul *Národy a národnosti socialistického Československa v spoločnej vlasti* - stal sa cez noc, najmä však v médiach názvom hlavným. Už bez Sedmikrásky. Prekvapenie druhé: Po frenetickom úspechu olaských Cigánov z Ostravska, ktorých nám cez noc "umiestnili", program sme museli "skrátit". Naši účinkujúci, už vtedy zaviedli si trhové podmienky mimo štátny obchod. Najmä so žltými kovmi. Prekvapenie tretie: Kolektív Kultúrnej spoločnosti Nemcov v Československu účinkoval od roku 1945 prvýkrát na slávnostiach mimo svojho spolko-vého života. Prekvapenie štvrté: Študenti bansko-bystrickej Pedagogickej fakulty, ktorí výborne hrali melódie z Podpoľania, na našu otázku: "Ako vás v programe nazvať?", pokrčili bezradne ramenami. Iba Šaňo Uglar pridal: "Ak už program nemôže byť Sedmikráska, tak my sme iba taká Ďateľinka, ale štvorka."

Nejeden program pripravili sme na strážnické amfiteátre s mimoriadne precíznym režisérom Jaroslavom Ševčíkom. Tie, myslím si, vracali dobré meno a miesto na slávnosti folklóru amatérskym súborom. Možno sme k tomu prispeli aj starostlivým výberom, dramaturgickou myšlienkou i scénaristicko režisérskou výpoveďou.

Strážnica ma učila nielen počas festivalových dní. Veľmi rád som do Strážnice chodil, keď už bolo všetko poupratované. O park sa opäť starali obetaví záhradníci a v zámku na zasadnutiach redakčnej rady Náro-

dopisných aktualít, v tom čase najinšpiratívnejšieho národopisného časopisu vychádzajúceho v Česko-slovensku, v pokoji i pri iskrení názorov rokovali sme o toľkých podnetných problémoch, že sa všetky ani nevošli do skromných štvorcových zošitových vydaní s najväčšou výmenou s vydavateľmi odborných periódík v zahraničí.

Strážnica je pre mňa školou vzájomného rešpektovania sa. Učitelia so svojimi doktorantami i vedeckými aspirantami, ale aj s čerstvúčkými absolventami riešili spoločné problémy ako s partnermi.

Tak to bolo v čase môjho formovania. Bodaj by to bolo tak aj v rokoch budúcich.

STRÁŽNICKÉ SLAVNOSTI JAKÉ JSOU DNES

Karel Pavlíšek - predseda programové rady MFF Strážnice

Ohlédneme-li se do historie Strážnických slavností, zistíme mimo jiné, že jejich vývoj vyvolával permanentní diskusi, v níž byl nastolován problém smyslu jejich existence. Škála názorů uplatňovaných v této diskusi byla pestrá a nechyběly nikdy názory krajní: ty, které považovaly slavnostmi prezentovaný folklorismus za jedinečnou, ne-li jedinou cestu v rozvoji soudobé amatérské kulturní činnosti, i ty, které její význam a vliv zcela negovaly, pokládajíce je za doménu naivní glorifikace dávno zaniklých vesnických tradic. Ve chvíli, kdy ve společnosti byly nastoleny vztahy demokratické a v ekonomice vztahy tržní, začaly být kladeny otázky jak po smyslu další existence slavností, tak po možnostech získání finančních prostředků, umožňujících jejich existenci.

Vedení Ústavu lidové kultury a programová rada slavností usilovaly v počáteční komplikované fázi nového společenského vývoje cílevědomě o to, aby byla kontinuita existence slavností uchována i za těch nejsložitějších ekonomických podmínek s cílem případné potíže překlenout a zajistit tak pro budoucnost pozitivní vývoj. Koncepce slavností jako mezinárodního folklórního festivalu, podporujícího rozvoj regionálních kulturních aktivit a prezentujícího výsledky všech forem scénického i společenského reflektování rozmanitých

žánrů lidové kultury, získala společenskou i ekonomickou podporu státních a veřejných institucí a posléze i dalších sponzorských subjektů. Brzy byl nalezen a skutečně efektivní a novým podmínkám odpovídající systém programového i organizačního zajištění příprav a realizace slavností. Aparát Ústavu lidové kultury zabezpečuje vše, co souvisí s provozem slavností, programová rada se zabývá dramaturgií slavností a tvorbou programů. Spolupráce obou složek se odehrává ve věčné a vstřícné atmosféře, což ve všech směrech pozitivně ovlivňuje další růst umělecké úrovně i společenské prestiže slavností.

Pro situaci, v níž se Strážnické slavnosti nacházejí ve chvíli padesátého výročí své existence, jsou charakteristické tyto skutečnosti:

Ve vědomí české kulturní veřejnosti jsou Strážnické slavnosti vnímány jako charakteristická a specifická součást širokého spektra soudobého kulturního života.

Slavnosti mají k dispozici rozsáhlou, dobře organizovanou, společensky aktivní a umělecky potentní základnu amatérských folklórních souborů a skupin, jejichž repertoár je zatím stále bohatým a kvalitním zdrojem tvorby festivalových pořadů nejrůznějších žánrů a ambicí.

Slavnosti mají k dispozici dostatek kvalifikovaných, pro jejich poslání plně zaujatých tvůrců, rekrutujících se z řad předních etnografů, folkloristů, divadelních, rozhlasových a televizních pracovníků i z řad vedoucích předních amatérských folklórních souborů a skupin.

Slavnosti mají své obecnstvo, jehož značná část je odborně poučená a emotivně motivovaná ke specifice jejich programové skladby. Je to obecnstvo generačně mnohvrstevnaté se stálým přílivem nových zájemců. Odborná poučenost se projevuje nejen v úrovni posuzování kvality pořadů, ale i ve schopnosti účastnit se v roli muzikantů, zpěváků a tanečníků programů, které k takové účasti diváků poskytují možnost a jichž v programové skladbě slavnosti přibývá.

Dramaturgie slavností prokazuje schopnost uchovávat vedle aktuálních pořadů, prezentujících různé přístupy ke zpracování folklórního materiálu, také tradiční programové konstanty, k nimž patří: pořady věnované dětskému folklóru, pořady věnované komplexnímu pohledu na lidové tradice jednotlivých regionů, materiálové pořady klenotnicového typu, zvykoslovné pořady využívající prostředí strážnického skansenu, "Podvečerní zpívání" a "Noc s hudci" příležitost ke zpěvu a tanci pro každého, kdo si zazpívat, zahrát a zatancovat umí a chce, hudební pořady, využívající písňového bohatství i hudeckých a zpěváckých tradic všech regionů, taneční verbiřská soutěž a soutěž zpěváků.

Rozšiřování podílu zahraničních souborů a jejich vystoupení v programové skladbě slavností vyvrcholilo získáním statutu mezinárodní organizace CIOFF. Potřeba zkvalitňování mezinárodní části slavností je však stále aktuální.

Kritickou reflexi úrovně slavností plní zatím víc než veřejná odborná kritika spíše interní odborný tým, který hodnotí každý ročník festivalu a vyjadřuje své stanovisko udělením Ceny festivalu a laureátů nejkvalitnějším pořadům i nejlepším účinkujícím.

Strážnický zámecký park, areál skansenu i náměstí s ulicemi okrajových částí města poskytují dostatek místa i osobité prostředí Strážnickým slavnostem. Dva stadiony a dvě komorní scény potřebám festivalu vyhovují. Stále nevyhovující je bohužel jejich technické vybavení.

Slavnosti mají k dispozici dostatek profesionálních i dobrovolných organizačních pracovníků, schopných vytvářet optimální podmínky pro diváky i pro účinkující.

Strážnické slavnosti jsou jedním z nejstarších, ne-li vůbec nejstarších folklórním festivalem ve střední Evropě. Folklórními soubory a skupinami v České republice jsou stále vnímány jako unikátní zdroj materiálové i tvůrčí inspirace trvalého významu a zařazení do programu festivalu jako respektovaný projev uznání umělecké i společenské prestiže osloveného souboru, skupiny či sólisty. O odborné prestiži Strážnických slavností svědčí mimo jiné i to, že z jejich prostředí vzešla iniciativa a posléze i rozhodující realizační podíl na monumentálním projektu desetidílné videoencyklopedie s názvem "Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska", která bude v letošním jubilejním roce slavností úspěšně dokončena.

Svým podílem na uchování a v mnoha případech i vzkříšení vzácných jevů lidové kultury v naší zemi jsou Strážnické slavnosti nejen vzácným národním kulturním statkem, ale i výrazným a nepřehlédnutelným příkladem pochopení a konkrétního naplnění "Doporučení o ochraně tradiční kultury a folklóru", které v roce 1992 vydala mezinárodní organizace UNESCO.

FESTIVALY

FOLKLÓRNE SLÁVNOSTI MYJAVA 1994

Regionální kulturní středisko Senica, město Myjava a Dům kultury Myjava připravily pro jubilejní 35. ročník Folklórních slávností program vskutku úctyhodný - během třídných slavností 17. - 19. června 1994 to bylo 15 pořadů.

Do programu bylo zahrnuto i zahájení výstavy *Podoby dřeva* v SNM-muzeu SNR v Myjavě. Výstava představila dřevěné předměty, s nimiž se člověk dostává do styku při každodenním použití, ale zároveň i ty, které dokumentují estetické citění a duchovní kulturu oblasti Myjavské pahorkatiny. Byly to sakrální plastiky, řezbářské práce se světskou tematikou a práce současných řezbářů, z nichž byly zajímavé především kolekce dětských prací, které vznikly pod vedením místního řezbáře Ivana Tomeše.

Zahajovací pořad slavností *Vitajte na Myjave* představil soubory, folklórní skupiny a jednotlivce z regionu, kteří v převážně humorně laděných vystupech předváděli život a sousedské vztahy vesnice v minulosti. V sobotu dopoledne se centrem slavností stal střed města. Jarmareční ruch zavládl na náměstí pod věží, kde bylo možné *na jarmarku* nakoupit tradiční jarmareční zboží, ale také uvidět různé jarmareční atrakce a zábavy. Jarmark byl hojně navštěven a bylo co vidět, především díky promyšlené režii a pomoci členů místního souboru. Sobotní dopoledne se ovšem do historie festivalu zapsalo jiným pořadem - prvním průvodem účinkujících v historii

slavností. *Průvod* byl bohužel poznamenán touto skutečností a jeho autoři teprve sbírali zkušenosti. Netrpěliví diváci se dlouho nemohli dočkat prvních účastníků průvodu, který se posléze změnil na improvizovaná vystoupení jednotlivých souborů, které jenom velmi pozvolna postupovaly po stanovené trase. Pro sobotní odpoledne a večer připravila programová rada pořady rozmanitého charakteru. Obsahoval *koncert dechové hudby, zábavy, soutěž dětských muzik*. Diváky zaujal pořad *Naši hostia* (autor Stanislav Kohútek), v němž se představili potomci Slováků, žijící v Maďarsku a Francii. Program amatérských folklórních souborů věnovaný Mezinárodnímu roku rodiny *Sme jedna rodina* (autor Juraj Hamar) přivedl na pódium čtyři známé západoslovenské soubory - Družbu z Trenčína, Ekonom a Gymnik z Bratislavy a Skaličan ze Skalice. Jejich setkání - setkání "západoslovenské folklórní rodiny" - se neslo v duchu společné lásky k lidovému umění a tradiční kultuře, písním, tancům a zvykům, které členové souborů prostřednictvím vystupování na pódii předávají dále. Sobotní program festivalu zakončil pořad folklórních skupin západoslovenského regionu "... *aj keby na chleba nebolo* (autor Ján Blahó). Jak již název napovídá, pořad byl věnován humoru a humorným situacím, které přinášel život na vesnici v minulosti, ale např. skupina ze Záblatia ve svém vystoupení reagovala na situaci aktuální přítomnosti.

Nedělní program zahajoval v areálu Trnovce opět *jarmark, koncert dechové hudby* a odpoledne pořad *Pozdrav Myjave* (autor Stanislav Kohú-

tek). V pořadu vystupovali zástupci dvou významných folklórních festivalů - Východné a Detvy. Folklórní soubory Kriváň z Východné a folklórní soubor Detva, Ratolesť a Detvanček z Detvy přišly popřát jubilujícímu festivalu s programovými bloky, obsahujícími písně a tance svých folklórních regionů v tradičním zpracování. Závěrečný pořad slavností *Dobry deň* (autor Ľubor Hodúl) byl dvouhodinovou svěží tečkou slavností. Autor volně seřadil programové bloky souborů Partizán ze Slovenské Ľupče, Gymnik a Ekonom z Bratislavy, hudbu z Maďarska, cimbálovou muziku Martina Hrbáče z Veselí a domácí soubory Kopaničiar a Kopaničiarik. Střídaly se nově zpracovaná témata, netradiční choreografie i tradičně zpracované programové bloky, pěvecká sóla i brilantní projev některých muzik. Škoda, že tento pořad věnovaný 50. výročí SNP nebyl doprovázen adekvátním průvodním slovem, které by diváky informovalo alespoň stručně o účinkujících.

Myjavské folklórní slavnosti se těšily obrovskému zájmu diváků, amfiteátr byl při všech pořadech zaplněn do posledního místa. Je to příslibem do dalších let, ale také závazkem pro všechny, kdo slavnosti připravují.

Vlasta Ondrušová

40. FOLKLÓRNÍ FESTIVAL VÝCHODNÁ 1994

Jubilejní 40. ročník Folklórního festivalu ve Východné se uskutečnil 1. až 3. července 1994 v této malebné podtatranské obci. Jak se sluší na jubilanta, byl programově velmi bohatý a různorodý.

FESTIVALY

rodý. Svým dlouholetým a velmi početným příznivcům (po všechny tři dny byl velký amfiteátr vyprodán) poskytl širokou škálu různých stupňů a stylů scénického zpracování folklóru.

V pestré programové skladbě upoutal v pátek pořad "*Privítanka*" (námet, scénář, režie: Miroslava Palanová), kterým se návštěvníkům představil domácí region. Luptáci v pořadu připomněli svůj domov, kraj a jeho lid formou, která diváky upoutala a plně zaujala. Průvodní slovo - vzpomínky a četba staré ženy z domácí kroniky - bylo bohaté na informace a v pořadu dodávalo kouzlo večerního domácího posezení. Účinkující všech věkových skupin vytvořili vstupní festivalovou atmosféru, která plynule procházela celým festivalovým víkendem.

Z bohaté sobotní nabídky lze vyzvednout pořad "*Ele, bele, hrať sa chceme*" (námet, scénář, režie: Antonia Urbanová, Katarína Golianová). Pořad dětského folklóru byl rámován zajímavým motivem "biblické Noemovy archy", pomocí kterého děti na pomyslné "palubě - scéně" představovaly své tance, říkadla, hry a zpěvy. Každý programový blok byl bohatý na různé nápady a scénické aranžmá a programové zaujetí diváků i samotných účinkujících rostlo s každým vstupem. Dětské soubory Viganček Kluknava, Železiarik Košice, Prídančatá Víťaz, Hviezdička Hriňová zaujetím, výkony a dětskou přirozeností uvlily skvělý pořad potvrzující sílu, sdělnost a aktuálnost estetické výchovy dětí pomocí dětských folklórních projevů.

"*Nositelia tradícií*" (scénář a režie: Ján Blaho) byl první sobotní

večerní pořad, v němž autor využil nejúspěšnější pořady vesnických skupin z celoslovenské přehlídky v Žilíně. Kolektivy z Bystran, Turé Lúky, Čierného Balogu, Papradna, Raslavic a Čaklova se představily zajímavými, scénicky ucelenými a prokomponovanými pořady, program jednotlivých skupin se zpěvy, tanci, vyprávěním či ukázkami rukodělných technik nebo domácí podvečerní zábavou nenesl stopy uměleckého přepracování. Průvodní slovo informativního charakteru pořad dobře doplňovalo a diváka srozumitelně uvádělo do detailů vystoupení.

Vyvrcholení festivalu znamenala neděle. Nejen přítomností prezidenta Slovenské republiky a jeho doprovodu, ale také programovou nabídkou, která "jakoby" shrnovala a opakovala to nejúspěšnější z prvních dvou festivalových dnů. Koncert dětských lidových hudeb "*Hudáčkovia*" (námet, scénář a režie: Marian Veselovský) ještě před polednem vystřídal druhý "dí" pořadu zahraničních souborů z České republiky (Danaj Strážnice), Maďarska (Ferenc Erkel Budapešť), Rakouska (Steirerherzen Knittelfeld), Polska (Szczotki Miłówka) a Ukrajiny (Volynjanka Luck) s názvem "*Naši hostia II.*" (scénář, režie: Petr Holmka), který symbolicky doplnil předcházející program "*Pozdravy jubilujúcemu festivalu*" (scénář, režie: Pavol Bátor) sestavený z oblastních festivalů Myjava, Detva a Košice.

Závěrečný pořad festivalu "*Naša rodina*" (scénář a režie: Jaroslav Ševčík, námět: Stanislav Dúžek) byl více než dvouhodinovou suitou slovenského folklóru v podání

dětských souborů, vesnických skupin, muzik, sólistů i souborů, v němž nezanedbatelné místo měli také zástupci národnostních menšin žijící na Slovensku. Pořad měl strhující rytmus a nebyvalou gradaci, diváky byl velmi srdečně přijat a autorskému kolektivu přísluší za jeho přípravu i realizaci absolutorium.

Folklórní festival Východná si úspěšnými pořady, diváckým zájmem, širokou nabídkou mimoprogramových aktivit (pět samostatných výstav, rozhlasový pořad, pořady v kulturním domě, v římskokatolickém i evangelickém kostele, velký prodejní jarmark) působivě připomněl čtyřicet let od svého vzniku. Jako v minulosti i letos byl vrcholnou společenskou událostí, při níž se setkali folkloristé, účinkující i diváci na akci, která svým významem, bohatou historií i současností má své nezaměnitelné místo v mezinárodním kalendáři folklórních festivalů. Folklórnímu festivalu ve Východné, pořadatelům, programovým pracovníkům i účinkujícím přeji do dalších desetiletí skvělé nápady, nadšené publikum i udržení jména a charakteru.

František Synek

NARODIL SE FESTIVAL

V současné době není příliš obvyklé, aby vznikla nová kulturní akce, která chce navíc položit základy k tradici. Podařilo se to organizátorům 1. ročníku *Mezinárodního folklórního festivalu Klatovy 94*. Pod záštitou Ministerstva kultury ČR 1. ročník festivalu uspořádalo Městské kulturní středisko v Klatovech, FoS ČR, Okresní úřad v Klatovech ve dnech 8. - 10. července 1994.

FESTIVALY

Festival se nesoustředil pouze na vystoupení folklórních souborů, ale nabízel širokou paletu akcí pro nejširší okruh návštěvníků. Stal se lidovou slavností v pravém slova smyslu, což se projevilo velkým zájmem návštěvníků. Slavnosti se konaly v době klatovské pouti, kterou doprovázel tradiční *poutový jarmak* s množstvím stánků a různých atrakcí, konaly se *pivní slavnosti*, *podnikatelské prodejní trhy*, *výstava bonsajů i drobného zvířectva*, *výstava místních výtvarníků*, *karafiátů i šachový turnaj*.

V pořadech Mezinárodního folklórního festivalu vystoupilo téměř 400 účinkujících ze 13 souborů, z nichž šest bylo ze zahraničí (Německo, Itálie, Polsko a Řecko). Pro vystoupení folklórních souborů bylo zvoleno několik míst tak, aby festivalem žilo celé město. Byla to pódia na náměstí, u Domu kultury, na sídlišti, na nádvoří zámku Klenová, na nichž soubory předváděly ukázky z repertoáru podle vlastního uvážení a především podle zájmu diváků. Všechny soubory vystoupily v hlavním pořadu festivalu v klatovském divadle. O tom, že pořadatelé festivalu položili základ tradice mezinárodních festivalů svědčí fakt, že slavnostní pořad festivalu v divadle byl zahájen znělkou festivalu a projevem starosty města. Pořad samotný byl sestaven z bloků účinkujících souborů, provázených konferenciérkou V. Rozsypalovou. Připravila si průvodní slovo poetické, slavnostní, s dostatkem informací nejen o souboru, ale také o předváděném programovém bloku. V pořadu dostaly největší prostor zahraniční soubory, z nichž největší úspěch u diváků měl řecký soubor

Akritea Almopias z Aridea a italský soubor Gruppo folklorico torre scibilliana z Petrosino. Oba zaujaly strhujícím rytmem, výborným, svěžím tanečním projevem i hudebním doprovodem. Naše domácí soubory jim však byly rovnocenným partnerem jak ve výběru repertoáru tak i ve způsobu a úrovni zpracování i prezentace. Představily se domácí soubory Šumavánek a Šumavan, plzeňský soubor Mladina, Úsměv z Horní Břízy, Prácheňský soubor písní a tanců ze Strakonice, Kvítek z Hradce Králové, soubor z Postřekova, z Moravy potom Tanečnice Valašského krúžku z Brna.

Zcela zaplněné divadlo vytvořilo přátelské a vstřícné ovzduší, a přestože pořad byl delší než bývá zvykem, měl u diváků velký úspěch. Zájem diváků a profesionalita pořadatelů dávají záruku toho, že tento festival bude v budoucnosti slavit mnohá kulatá výročí svého trvání.

Vlasta Ondrušová

STRAKONICE 1994

Koncem srpna 1994 se ve Strakonici uskutečnil XI. ročník Mezinárodního dudáckého festivalu, který je dlouhodobě programově zaměřen na prezentaci folklóru s využitím dudácké tradice. Tomuto záměru byla ústrojně podřízena skladba celého ročníku.

Od středy 24.8. do pátku 26.8. se zde za spolupráce pražského Ústavu pro etnografii a folkloristiku AV ČR konalo *Mezinárodní dudácké sympóziem*, jež se zabývalo širokým okruhem otázek souvisejících s dudáckou problematikou.

Vlastní folklórní pořady otevřelo mezinárodní dudácké "*Kasáci*" (autor a režie Jiří Janoušek, konference Alexandr Hemala), jehož se ve čtvrtek 25.8. večer zúčastnilo v Zámecké zahradě, kam bylo pro vytrvalý déšť přeloženo, na tisíc diváků. Jednalo se o osvědčený zahajovací pořad přehlídkového typu, který však různorodostí materiálů a atraktivitou účastníků poutal značnou pozornost.

V pátek 26. srpna se uskutečnilo několik pořadů. Dopolední program "*Dudáci hrají dětem*" (autor a režie Zdeněk Mišurec, konference Petr Jančařík) se snažil přiblížit dětem různé formy dud, dudáckých muzik a lidové tance od nás i z jiných evropských států. Průvodní slovo bylo zaměřeno na děti, odpovídalo jejich věku a k dobrému vyznění pořadu výrazně přispěl konferenciér Petr Jančařík. Stejný tým připravil i odpolední "*Dudáci hrají všem*", který byl zaměřen na konfrontaci současných forem uplatnění dud v lidové hudební praxi u nás i zahraničí. Materiál byl do obou pořadů dobře vybrán, pořady zvolna gradovaly.

V podvečer připravil Zdeněk Bláha "*Dudáckou klenotnici*". Šlo vlastně o tradiční veřejnou rozhlasovou nahrávku vybraných dudáckých kapel ze zahraničí se dvěma domácími hosty. Přesto, že pořízení kvalitních zvukových snímků bylo podřízeno vše, včetně průvodního slova, vynikající výkony kapel to vynahradily.

Páteční večer náležel "*I. festivalovému koncertu*" (autor a režie Jiří Janoušek, konference Petr Jančařík). Jednalo se vsuktku o koncert, o pestrou mozaiku dudáckých kapel a

FESTIVALY

souborů účinkujících na festivalu. Pořad měl stoupající úroveň a vyzněl velmi dobře.

V sobotu dopoledne se v kostele sv. Markéty uskutečnil pořad *"Dudy a duchovní hudba"* (autor, režie a konference Josef Režný). Zaměřil se na bretaňské duchovní písně a hudbu. Vedle dudácké kapely souboru Kevren de Brest se v něm uplatnila i spolupracující česká instrumentální skupina Ladislava Roma (žestě, housle). Pořad, v němž mj. zazněly i ukázky z keltské mše či keltských pašijí, měl vynikající úroveň a patřil mezi nesporné vrcholy celého festivalu.

Odpolední pořad *"S dudami od tradice k popu"* (autor a režie Jiří Janoušek, konference Alexandr Hemala) se zabýval netradičním pojetím dudácké hudby, jež prezentoval z pohledu jiných hudebních žánrů. Průvodní slovo bylo napsáno s přehledem, v pořadu nechyběla nadsázka a parodie. Program tak nabídl neotřelý pohled na kontakty dudácké hry např. s klasikou hudbou, country hudbou, renesanční či současnou dechovou hudbou, středověkým muzikantstvím i módním popem.

V podvečerním pořadu s názvem *"Le Salon de Madame Victoire"* (autor, režie a konference Josef Režný) šlo o koncert barokní a rokokové hudby z děl francouzských skladatelů 17. a 18. století v provedení belgicko-německého komorního sdružení hráčů na dobové hudební nástroje (barokní housle, cembalo, příčná flétna) a dudy, zvané "musette de Cour", "dvorské dudy". Přestože program koncertu musel být na poslední chvíli změněn

pro absenci dvou z pěti hráčů, tvořil koncert další z vrcholů festivalu.

V sobotu večer se uskutečnil *"//. festivalový koncert - Dudácké impresje"* (autor a režie Karel Krasnický, konference Jiřina Jirásková). Dudácké impresje představovalo spojení literárních ukázek, které vynikajícím způsobem přednesla J. Jirásková, a jež charakterizovaly zemi, z níž přicházeli následující soubor, a dudácké hudby různých národů. Přesto, že divák nezáskal bližší informace o účinkujících, pořad měl výbornou úroveň, atmosféru a gradaci.

Nedělní dopoledne 28. srpna patřilo českým dudákům. V pořadu *"Když české dudy zní"* (autor a režie Zdeněk Bláha, konference Věra Rozsypalová) vystoupili dudáci, zpěváci, taneční skupiny a dudácké muziky především z jižních a západních Čech. Škoda jen, že v pořadu neúčinkovali žádní gajdoši z Moravy a Slezska. Jako by nepatřili mezi "přední dudáky z celé republiky". Jinak byl pořad dobře vystavěn a gradoval. Ukázal bohatství dudácké tradice v Čechách.

V neděli odpoledne po slavnostním *průvodu* účinkujících městem se konal *"Galakcerť"* na hradním nádvoří (autoři a režie Jiří Janoušek a Josef Režný, konference Jana Retková), reprizovaný s několikaminutovým zpožděním v přílehlé Zámecké zahradě (autoři a režie Karel Krasnický a Zdeněk Mišurec, konference Jana Smutná a Věra Rozsypalová). V závěrečném koncertu festivalu se naposled představili účinkující z řady evropských zemí. Pořad byl dobře připraven a vytvořil přirozený závěr celé akce.

Lze konstatovat, že festival jako celek měl vysokou odbornou a uměleckou úroveň. Myslím, že do nové dekády vykoučilo skvěle a sám sobě nastavil vysokou latku.

Jan Krist

LUHAČOVICKÝ FESTIVAL PODRUHÉ

V polovině září 1994 se uskutečnil v moravských lázních Luhačovice druhý ročník Mezinárodního festivalu dětských folklorních souborů země střední Evropy, který pořádá Folklorní sdružení České republiky ve spolupráci s Městem Luhačovice a dalšími místními spolupřadatelé. Festival je věnován dětem a lázeňským hostům. V jeho programové skladbě má velký význam výchovný koncert pro školní děti (během pátku byly pro velký zájem realizovány tyto koncerty zahraničních souborů pro děti celkem tři), hlavní festivalový pořad na lázeňském náměstí (letos podruhé koncepčně věnován odkazu skladatele Leoše Janáčka) a přehlídkový pořad sestavený z vystoupení dětských souborů z České republiky. Doplňujícími pořady jsou vystoupení ve městě a v lázních, účast na mši sv. v Pozlovicích a v Zámecké kapli, společenská setkání a besedy.

V rámci výchovného koncertu se luhačovickými dětem představily v ucelených programových vstupech tři zahraniční soubory. Tanečně vynikající maďarský soubor Vidróczki z Gyögyosu, slovenský Stavbárik Žilina s pracovanými scénickými ukázkami a lužickosrbský dětský soubor z Cottbusu (Německo) s ukázkami tanců, písní

FESTIVALY

a zvyků této nejzápadnější výspy Slovanů.

Hlavní festivalový pořad byl koncipován zkušenou autorkou a dlouholetou lektorkou dětských folklórních souborů paní Věrou Haluzovou. Pod názvem *Slyšet se navzájem* sestavila velmi obsažný a myšlenkově zajímavý pořad a bezesbytku naplnila podtitul celého festivalu "s *Leošem Janáčkem chodničky přátelství*". V jeho rámci vystoupily kromě již uvedených zahraničních kolektivů dále dětské soubory Rozmarýnek Praha, Valášek Kozlovice, Štěpnička Veselí nad Moravou, Malý Kosíř Kostelec na Hané, Škubánek Světla nad Sázavou, Radovánek Napajedla, Ondřejnica Stará Ves nad Ondřejnicí, Malé Zálesí Luhačovice a skupina zpěváků a muzikantů ze Slezska. Autorka pořadu vypracovala program v pěti pracovních plánech, z nichž každý zachycoval základní rysy osobnosti Leoše Janáčka:

- 1) Hledání v krajině dětství - znázornění hluboké lásky a vztahu skladatele k rodnému kraji.
 - 2) Návraty k počátkům - vyjádření vztahu skladatele k lidové písni jako základnímu zdroji inspirace.
 - 3) Pronikání k vodě živé - rozšíření zájmu skladatele o projevy výročního i rodinného zvykosloví.
 - 4) Naslouchání - upozornění na další zdroje inspirace, které nacházel skladatel především v přírodě, ale i mezi lidmi.
 - 5) Oslovení krásou - vyjádření odkazu díla skladatele, k němuž promlouvalo lidové umění a které promlouvá prostřednictvím dětí také k nám.
- Pořad byl ucelenou kompozicí jednotlivých výstupů sólistů, hudeb i

tanečních skupin, který režijně vedl František Synek. Všechny soubory vystoupily s programovými čísly, které podtrhovaly základní obsahovou myšlenku jednotlivých pracovních plánů a autorkou byly koncepčně předem vybrány, některým kolektivům přímo zadány. I přes jeho přesun z prostor lázeňského náměstí do sálu Domu kultury Elektra pro nepřízeň počasí byl diváky velmi příznivě přijat a oceněn dlouhotrvajícím závěrečným potleskem, vyznívajícím v hold účinkujícím a autorce.

II. ročník festivalu dětských souborů v Luhačovicích uzavřel nedělní odpolední přehlídkový pořad, v němž soubory vystoupily se svými nejspěšnějšími pořady.

František Synek

JUNDOVSKÉ JABLÍČKO

Tento poetický název nesl II. ročník přehlídky brněnských dětských folklórních souborů, konané 22. září 1994 v zahradě mateřské školy na Rozmarýnové 13 v Brně-Jundrově. Přehlídka pod tímto názvem a na tomtéž místě se zrodila v r. 1993 ze zcela místní iniciativy, mimo struktury folklórních sdružení a profesionálních kulturních zařízení.

Vystoupilo v ní sedm souborů. Pištělákův dětský soubor písní a tanců zaujal půvabným a stylově čistým pásmem Na zahrádce z folklórního materiálu Brněnska. Spíše mezi soubory dospělých směřovala nepřilíš přesvěd-

čivá interpretace východoslovenských tanců Púčíku, souboru vojenského útvaru. Pečlivě prokomponovanou skladbou Na tkalca z jihovalašského materiálu se představil Májíček, dětský soubor dospělého Májku. Z valašského materiálu čerpala rovněž Iskérka, soubor založený při brněnském Valašském krúžku. Třetím "valašským" souborem byl Brněnský Valášek, jehož vystoupení bylo nejméně vyrovnané - muzika se snažila hrát a tvářit dospěle, zatímco chlapecké tance plně odpovídaly věku účinkujících a provedení tanců bylo na hranicích obého. Velmi příjemně překvapil další soubor vojenského útvaru, Jánošíček, který uvedl pásmo Jarenie, čerpající ze středoslovenského materiálu a sestávající ze dvou částí - vynášení Moreny a nošení létěčka děvčat, her a hádanek chlapců. Přehlídku ukončil velmi přirozený a vervní výkon nejmladších účastníků, hostitelského souboru Úsměv MŠ Rozmarýnová. Škoda jen, že se soubor nevěnuje materiálu konkrétní národopisné oblasti (Brněnsko a Jundrov se tu přímo nabízejí) a jeho program byl směsicí materiálu různého původu.

Přehlídka se konala v kouzelném prostředí, kterou je zahrada hlavního pořadatele, mateřské školy Rozmarýnová. K dalším pořadatelům patřil Klub přátel cimbálové muziky Javorník a Úřad městské části Brno-Jundrov za spolupráce sekce pracovní výchovy kabinetu předškolní výchovy Školského úřadu v Brně. Přehlídka umožňuje bližší vzájemné poznání dětských souborů, které se společně setkávají většinou jen při akcích navazujících na Národní přehlídku (tedy při akcích vlastně soutěžního charakteru) a je skvělou ukázkou, co dokáže zapálený

jedinec, v tomto případě iniciátorka přehlídky a ředitelka MŠ Rozmarýnová, paní Marie Kühlerová.

Jan M. Krist

JUBILEJNÍ KONGRES CIOFF V MALAJSIÍ

Národní sekce CIOFF v Malajsii spolu s vládou nejjižnějšího malajského státu Johor byla pořadatelem 25. generálního kongresu světové organizace, která se zabývá folklórními festivaly a ochranou tradiční lidové kultury. Zasedání se konalo 18. - 27. srpna 1994 ve městech Johor Bahru a Desaru a byla mu věnována široká publicita, neboť vlastnímu kongresu předcházela i mezinárodní konference *O kultuře a rozvoji*, na níž se podíleli především etnologové a další odborníci z Malajsie, Thajska, Velké Británie a Švédska. V referátech a diskusních příspěvcích se jako názorové protipóly ukázaly představy evropských zástupců a badatelů z asijských zemí, kteří na rozdíl od naší vědy nevidí svůj úkol jen v poznání a zachycení lidové tradice (případně v její citlivé prezentaci), ale zejména v tvůrčím rozvíjení tohoto dědictví. Zřetelně se tato snaha projevuje v chápání folklóru, jehož přetváření v symboliku národní kultury je zde víc než patrné.

V duchu debat odborné konference se nesl také vlastní 25. kongres CIOFF. Jako jeden z hlavních úkolů byla nastolena problematika hlubších vztahů mezi členskými státy, častější výměna informací a posílení kontaktů s vý-

chodoevropskými a africkými zeměmi. Velký důraz se kladl na dokumentaci lidové kultury, na spolupráci s odbornými institucemi a na úlohu Evropského centra pro tradiční kulturu, které bylo pod patronací UNESCO založeno v Budapešti.

Středoevropský sektor CIOFF věnoval rovněž pozornost Středoevropskému festivalu ve Strážnici v roce 1995, který bude předcházet 1. světovému festivalu CIOFF, jež se má uskutečnit o rok později v nizozemském městě Brunssum.

Kulturně společenský význam CIOFF, v němž je dnes sdruženo už více než sedmdesát zemí světa, není zanedbatelný. Obstojí-li Česká republika se svými projekty z oblasti lidové kultury v této konkurenci dobře, bude to oboustranným přínosem.

Martina Pavlicová

ČLOVĚK UPROSTŘED EKOLOGICKÉ KRIZE

Nestává se často, aby náš obor inspirovala práce, která se jej v podstatě nedotýká. K těm nemnoha případům však plným právem můžeme zařadit knihu Hany Librové *Pestří a zelení* s podtitulem *Kapitoly o dobrovolné skromnosti*, kterou v roce 1994 vydalo v Brně ekologické středisko ČSOP Veronika spolu s hnutím Duha.

Významná brněnská socioložka, jež se zabývá především vztahem lidí a přírody (připomeňme si její předchozí tituly *Sociální potřeba* a *hodnota kraji-*

ny z roku 1987 a *Láska ke krajině?* z roku 1988) se tentokrát soustředila na téma, které s postupujícím vývojem civilizace souvisí stále neodbytněji - na ekologickou krizi. Položila si otázku, zda je vůbec naděje, aby člověk změnil alespoň něco na svém chování a způsobu života a přetrhl tak bludný kruh, ve kterém se dnes všichni pohybujeme. Svůj výzkum založila na skutečnosti, že i v naší společnosti žijí lidé, kteří duchovní rozměr života a úctu ke světu povýšili nad jiné hodnoty. Jsou mezi nimi tzv. "zelení", kteří zcela záměrně naplňují ekologické aktivity, ale především tzv. "pestří", kteří se z různých pohnutek rozhodli k celkové střídmosti. Právě na jejich výpovědích získaných pomocí hloubkových rozhovorů je postaveno jádro práce. Tvoří ústrojnou část knihy, která ve třech stěžejních kapitolách (Musím žít s ekologickou krizí, Ekologicky příznivý život a Spor o ekologickou etiku) podává hutný obraz o problému, jeho příčinách i šancích na případné řešení.

Práce Hany Librové je pro etnologii podnětná především tím, jak zkoumá člověka a jeho svět. Neshrnuje jen se sbíraná data (což bychom u sociologické literatury očekávali), ale hledá cesty, které vedly k postojům zkoumaných osobností a k jejich současnému přesvědčení. Připočteme-li k vyříbené metodologii rovněž erudovanost v teoretických pasážích (autorka podává přehled domácích i zahraničních průzkumů a zároveň ukazuje, s jak širokým spektrem duchovních a materiálních podnětů ekologická krize souvisí) i stylistickou lehkost, s jakou je kniha napsána, pak nám zbývá jediné:

RECENZE

přát si, aby práce obdobného typu brzy vyšly též z pera etnologických badatelů.

Martina Pavlicová

PS Kniha je vytištěna na recyklovaném papíře a autorka věnovala honorář ve prospěch snahy o obnovení mokřadů pod Pálavou.

K RECENZI D. HOLÉHO NA SBORNÍK SLOVÁCKÝ VERBUŇK V TEORII A PRAXI (NR 3-4, 1994, s. 160-161)

O výběru fotografie na obálku a neorganickém spojení sborníku s videokazetou Slovácký verbuňk (ÚLK Strážnice 1992), provedeném jen v tiráži sborníku, nerozhodli sestavovatelé sborníku. Odkaz na s. 50 a texty na s. 51-61 se vztahují k nevydané, dokumentační videokazetě a sestavovatelé neměli tušení, že sborník bude spojen s videokazetou publikovanou.

K fotografii na obálce však nutno uvést, že zachycená taneční figura patří k charakteristickým figurám hanácko-slováckého verbuňku a je dokumentována videozáznamy i v odborné literatuře (Z. Jelínková: Zavádka a skočná I, Břeclav s. a. 1984). Ale proti gustu žádný dišputát.

V závěru edičních prací na sborníku byly provedeny zásahy do textu bez vědomí sestavovatelů. To se týká i příspěvku D. Holého.

Za přehlédnutí chybného roku narození Františka Sušila se čtenářům omlouváme.

A nakonec: je známo, že bádání o slováckém verbuňku je zatím v plenkách. Škoda, že v zorném úhlu recenzenta převládly jen ty pleny a novorozenec nestál za zmínku. Juch!

J. M. Krist - K. Pavlišťík

SVATÉ OBRÁZKY

byly jedním z tabuizovaných témat české kulturní a umělecké historie, popřípadě i národopisu. Od vydání jediné obšírnější práce Pohledy do dějin svatých obrázků od Karla Procházky v roce 1940 uplynulo půl století, než se zčistajasna objevila reprezentativní kniha E v y C h a r v á t o v é - C h m e l í k o v é *Santini di Boemia e Moravia*. Je z vynikajících fotografických předloh dokonale reprodukována tiskárnou Studiostampa v San Marinu: naprostá většina z 347 obrázků má povahu faksimile a uchovává si pramennou povahu. Ostatně obrazová část tvoří těžiště publikace, která kromě předmluv od italských osobností obsahuje 11 stran textu o počátcích svatých obrázků v Čechách a na Moravě, o jejich tematice, o poutních místech (s jejich výběrovým přehledem) a o technikách zhotovování obrázků; nadto je vybavena podrobným seznamem a popisem vyobrazení, stručnou bibliografií a soupisem výtvarníků a tiskařů, kteří svaté obrázky zhotovovali.

Autorka má knihovnické vzdělání a k sestavení a vydání knížky ji nevedly žádné odborné pohnutky, nýbrž

hluboká víra v zázračnou moc Pražského Jezulátka, u něhož si vymodlila dítě a jemuž svoji práci dedikuje. Tyto okolnosti je třeba mít na paměti, když se nás zmocňuje pocit, že výběr ilustrací pořízený ze soukromých i muzejních sbírek a z kolekce shromažďované pro tento účel autorkou samotnou je poněkud subjektivní a že v textu nápadně převažují emocionální motivace nad vědeckou erudicí. Eva Charvátová se ostatně nepovažuje za znalkyni umělecké historie a polygrafie, nýbrž se cítí být jen milovnicí a sběratelkou svých obrázků. Proto asi přivřeme oči nad nedostatky a chybami, jako například zjednodušenými a děravými výklady o příchodu křesťanství a o stáří svatých obrázků v českých zemích. Knižku Evy Chmelíkové, která se má brzy objevit v české verzi, uvítáme asi především jako první vlašťovku.

R. J.

OLDŘICH SIROVÁTKA: JAK PLULI HANÁCI PŘES MOŘE A DALŠÍ ROZPUSTILÉ POHÁDKY Z ČECH A MORAVY. Praha, Knižní klub 1994, 185 stran

Jeden z posledních slovesných výborů O. Sirovátky obsahuje žertovné pohádky a humorky. Vybral pro dětského čtenáře více jak čtyřicet látek, jež pocházejí z jeho vlastních sběrů i z rukopisných a tištěných sbírek (F. Bayer, B.M. Kulda, V. Tille). Jednotlivá vyprávění stylově sjednotil, ale ponechal dějové osnovy v takové podobě, jak byly zformovány ústním podáním.

RECENZE

Ve výboru najdeme všechny typy humorného vyprávění, jež jsou charakteristické pro českou a moravskou tradici. I když jde o různé žánry, žert a veselí je spojuje do jednoho celku.

Vedle kouzelných pohádek s klasickou kompozicí se v knize objevují i příběhy krátké, pracující s překvapivou pointou. Nechybí samozřejmě látky o hloupé a tvrdohlavé ženě, o hloupém Honzovi nebo o hloupém čertovi, poměrně početná skupina postavená na protikladu zdravého rozumu a pošetilého jednání. Oblíbené byly v českém podání i prašilovské příběhy, kde i nejneuvěřitelnější kousky jsou považovány za pravdivé pokud se nedotýkají cti a urozenosti bohatých hrdinů. V každé národní tradici najdeme místa, s nimiž jsou humorky přímo spojeny. Vedle pomyslného Koucourkova u nás k nim patřil severomoravský Šilperk a Šilperáci. Stejně tak Hanáci se stali pro svou flegmatickou povahu hlavními aktéry mnohých humorek a podle jedné byl i celý soubor nazván. Často se předmětem zesměšnění a veselí staly panské mravy, nadutá povýšenost nebo nepraktická učennost. Také ve zvířecích pohádkách se mnohdy objevují humorné motivy.

Úsměvná vyprávění plná smíchu a radosti doprovázejí stejně laděné kresby Aloise Mikulky. Škoda jen, že Knižní klub, který převzal výbor O. Sirovátky z nakladatelství Albatros, ho vydal jako členskou prémii všem dalším zájemcům nedostupnou.

Miroslav Válka

ROMOVÉ V ČESKÉ REPUBLICE VČERA A DNES

Pod tímto názvem vydal v roce 1993 Ctibor Nečas, profesor MU v Brně, skripta na pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. V první části (s. 7-60) nacházíme kapitoly Stav a úkoly romistiky, Co prozrazuje jazyk o původu Romů, Vstup romských protagonistů na jeviště českých dějin, Psanci, Tři vrstvy usedlíků, Kočovníci nebo spíše tuláci, Mučedníci, Přistěhovalci, Současníci. Ve druhé části (s. 63-94) jsou zařazeny vybrané dokumenty k historii i současnosti českých Romů a na závěr je připojena na čtyřech stranách literatura. Je jisté s přehledem vybraná, ale místy špatně seřazená; např. Hol. nacházíme až za Hor. Jinak mezi pracemi autor vynechal - zřejmě ze skromnosti, aby sám sebe necitoval mnohokrát - studii K sociální adaptaci Cikánů na Strážnicku. Byla publikována v roce 1982 na stránkách Národopisných aktualit a vztahuje se bezprostředně ke kapitole Tři vrstvy usedlíků (s. 19-27). Podle archivních dokumentů se v ní zmiňuje o celkové primitivnosti romských obydlí v 19. století, výjimku však - jak zde výslovně píše - představoval cikánský domek na okraji Hrubé Vrbky, "který byl dobře postaven i zařízen a k němuž patřila i rozsáhlá zahrada"... (V Hrubé Vrbce stojí už jenom jeden jediný romský domek ze dvou zdejších kolonií - ten "na poschodí", jehož různé fotografické záběry jsem publikoval vícekrát. Jenže místo toho, aby z něj obec, anebo třeba Muzeum romské kultury v Brně vybudovalo muzeum legendárního

vrbeckého primáše Jožky Kubíka, zakoupil si jej kdosi z města jako rekreační chalupu)... Taková informace by se zajisté do té kapitoly o romských usedlících dobře hodila! Jinak považují za důležité opravít, že ve Strážnici na sklonku dvacátých let žádný Josef Kyr nezaložil "vynikající cymbálovou muziku"; srov. s. 25. (Mimochodem, "cymbál" se už dávno píše s měkkým "i".) A nebyla-li tato muzika založena, nemohla ani účinkovat na různých národopisných slavnostech, nebo v brněnském rozhlasovém studiu. Josef Kyr, strážnický rodák (1915-1968) se přičlenil do Hrubé Vrbky a teprve zde se pod vedením Jožky Kubíka a pod vlivem Štefana Dudíka z Myjavy naučil hrát na cimbál. Ale to spadá až do poloviny třicátých let! J. Kyr, s nímž jsem se důvěrně znal, na žádného stejnojmenného strážnického cimbalistu nikdy nevzpomínal. A když v roce 1932 uskutečnil brněnský rozhlas pořad cikánských písní, byli zde zastoupeni kromě vrbeckých a velických Romů také strážniční, a nichž se dobře vědělo, že produkují ochotnický divadlo. Článek F. K. Zemana Jak jsme dělali cikánskou reportáž (Radiojournal 1932) doprovázený řadou dokumentárních fotografií ovšem jasně dokazuje, že cimbál zde tehdy zastoupen nebyl! Kromě zmíněné dezinformace, ať si čtenář na s. 83 opraví ve vyprávění Antonie Chovancové - Kubíkové, nar. 1913 v Hrubé Vrbce, že nejela "do Veselú", ale určitě "do Veselá" a že nešla "přes Rabošov", ale "přes Radošov"... To jsou však pouze maličkosti připadající navíc místy spíše na vrub tiskařského šotka. Celkově lze říci: Výborná shrnující práce.

Dušan Holý

KORSIKA A SARDINIE KŘÍŽEM KRÁŽEM

Byly doby, kdy brněnští studenti etnografie a folkloristiky vděčně a rádi cestovali v rámci zahraniční oborové praxe po zemích střední a jihovýchodní Evropy. Jinam to ze známých důvodů nešlo. Ale tempora mutandum. Proto první cesta po otevření hranic směřovala do vídeňských muzeí (1990). O rok později bylo cílem praxe maďarské Zadunají a přilehlá část rakouského Štýrska a Burgenlandu (muzea v přírodě v Stübingu a Battatzmanndorfu). Cesty na západ se staly rychle samozřejmostí. Na to prof. R. Jeřábek, dlouholetý organizátor těchto studijních výjezdů, ohlásil za cíl dalšího putování *Korsiku a Sardinii*, pro Středoevropana přece jen stále exotické ostrovy ve Středozezemním moři.

A tak jsme se v červnu 1992 se všim potřebným "nalodili" do univerzitního autobusu a vydali se k cíli cesty. Noční přejezd *Rakouskem*, půldenní prohlídka *Benátek* a další jízda napříč *Apeninským poloostrovem* směřovala do Livorna, odkud nás trajekt *MOBY VINCENT* přepravil na *Korsiku*. V přístavu *Bastia* jsme vstoupili na korsickou (a francouzskou) půdu a mohli své představy konfrontovat se skutečností. I když minulost Bastie připomínaly mnohé stavitelské památky, celková omšelost historického jádra dokládala jen zašlou slávu jednoho z hlavních měst Korsiky. Putování napříč ostrovem, převážně hornatou krajinou, místy až bizarně skalnatou, porostlou teplomilnou vegetací a ve vyšších polohách i hlubokými lesy, přerušila zastávka ve vnitrozemském městečku *Corte*, z je-

hož citadely jsme tuto romantickou scénérii měli jako na dlani.

Zajímavá přírodní kulisa nás provázela až na západní pobřeží do dnešního hlavního města departementu *Corse* - *Ajaccia*. Prohlídka rodného domu nejslavnějšího Korsičana nebyla ani tak zajímavá jako nedělní trh, plný roztočivně mořské fauny. Ještě než jsme v přístavu *Bonifacio* dali Korsice sbohem, prošli jsme archeologickou lokalitou oppidum *Filitosa*. Celý areál doby bronzové spolu s akropolí a volně instalovanými kamennými stélami, menhiry, naznačuje, že korsické území náleželo k megalitickému kulturnímu okruhu, táhnoucímu se od britských ostrovů přes francouzské území do Středomoří. Další stavební projevy pravěkého člověka jsme však

téměř na každém kroku potkávali na italské Sardinii.

Oproti zelené Korsice působila sardinská krajina zpočátku suše, vyprahle. Ale tento nedostatek plně vyvážily kulturní památky z různých historických epoch. Díky této "učebnici evropské kultury v malém" jsme během jednoho dne poznali v severosardinském *Sassari* dóm sv. Mikuláše, přestavený v španělském koloniálním baroku, pak románský poutní chrám *S.S. Trinità di Saccargia*, jehož černobílé stěny i výzdoba prozrazovaly byzantské vlivy, a náš výlet proti toku času skončil v "době bronzové" u nuraghu *Santu Antine*. Těchto megalitických stavebních památek stojí na Sardinii několik set v různém stupni zachování. Jsou soustředěny hlavně

Orgosolo. Foto M. Válka, 1992

v tzv. údolí nuraghů, táhnoucím se severojižním směrem podélně celým ostrovem. Snad měly správní a kultovní funkce, ale přesné vysvětlení, co vedlo pravěkého člověka k budování těchto rozměrných staveb z mohutných balvanů, vršených na sebe, nám zatím archeologové zůstávají dlužni. Dlouhou a pestrou historii Sardynie přibližovaly také exponáty Národního archeologického muzea v hlavním sardinském městě *Cagliari* i památky přímo in situ - antický amfiteátr, dóm v byzantském stylu, středověká pevnost.

Vedle tajemných nuraghů pulzoval všední život dnešních obyvatel Sardynie. Příležitostí k jeho poznání bylo hned několik - tržnice v *Oristanu*, trh pod širým nebem u *Lanusei*, vesnice *Mogoro* s dílnou na ruční tkaní koberců.

Santu Antine. Foto M. Válka, 1992

Nemůžeme se zmínit o všech navštívených místech, avšak nelze opomenout dvě vnitrozemská sídla. Do vesnice *Orgosolo*, proslavené svými filmově ztvárněnými pastevcí a bandity, dnes zajíždějí turisté zejména kvůli charakteristické výzdobě zdejších domů (tzv. graffiti). Lidová kultura patří i na tomto odlehlém ostrově minulosti, proto nezbylo, než hledat její tradiční formy v etnografickém muzeu v *Nuoro*. Nově vybudovaný areál s objekty, postavenými ve stylu sardinského domu, obsahuje expozici lidového oděvu a jeho doplňků (šperky) a výročních zvyků, jež se místy dále udržují a mají podobu rozsáhlých slavností.

Naše cesta východní částí ostrova směřovala do *Olbie*, kde jsme se rozloučili se Sardinii a přeplavili se zpět do *Livorna*. Pak už následovaly kratší či

delší zastávky v některých italských městech (*Pisa, Mantova, Rovereto, Trento*), průjezd Rakouskem a po deseti dnech (11. - 21.6.) návrat domů.

Odborné poznatky, suvenýry, fotografie a diapositivы zůstanou zachovány z této zajímavé a někdy trochu dobrodružné cesty. Vedle množství historických památek jsme alespoň v hrubých obrysech poznali i běžný život zdejších obyvatel, formovaný kulturními tradicemi odlišnými od našich.

Miroslav Válka

AKADEMIE VĚD ČR UDĚLILA OCENĚNÍ

Celoživotní dílo dvou vědců ocenila Akademická rada Akademie věd ČR udělením Čestné plakety J. E. Purkyně. Dne 29. listopadu 1994 předal PhDr. Vilém Herold, CSc. v Brně čestnou plaketu J. E. Purkyně "In memoriam" prof. PhDr. Oldřichu Sirovátkovi, CSc. Plaketa a diplom byly předány paní Věře Sirovátkové a laudatio proslovil prof. PhDr. Richard Jeřábek, DrSc., ředitel Ústavu evropské etnologie filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

Čestná plaketa J. E. Purkyně "In memoriam" byla předána 15. prosince 1994 také prof. PhDr. Václavu Frolcovi, DrSc. Čestnou plaketu a diplom převzala manželka zesnulého paní PhDr. Věra Frolcová, CSc. na půdě Akademie věd ČR v Praze. Laudatio pronesl PhDr. Josef Vařeka, CSc.

Oba významní badatelé a vysokoškolské učitelé byli dlouholetými externími spolupracovníky Ústavu lidové kultury ve Strážnici. Pracovali v Pro-

ZPRÁVY

gramové radě Mezinárodního folklórního festivalu Strážnice, při přípravě strážnických mezinárodních sympózií a zejména na poli ediční činnosti jako zakladatelé a členové redakční rady našeho časopisu.

Jan Krist

CENA MĚSTA ZLÍNA UDĚLENA

Pracovníci z oboru národopisu a folklórních aktivit nezískávají u nás příliš často veřejná ocenění. Proto jsme uvítali zprávu, že zastupitelstvo města Zlína udělilo Cenu města Zlína člena redakční rady Národopisné revue a předsedovi programové rady "Strážnice" PhDr. Karlu Pavlištíkovi, CSc.

Cenu získal nejenom za celoživotní práci pro kulturní rozvoj Zlína, ale i za péči o nejkřehčí část našeho kulturního dědictví - o tradice lidové kultury. Cenným přínosem Karla Pavlištíka je, že jeho organizační činnost je opřena o solidní vědeckou práci, již dokumentuje jak jeho nedávno vydaná kniha Domácká výroba dřevěného nářadí na Podřevnicku, tak i řada jeho článků věnovaných zejména folklórním aktivitám.

Josef Jančář

FOLKLÓR JE, KDYŽ...

se u odvodových komisí předvádějí "hotové herecké etudy, za které by se nemusel stydět ani student DAMU, filmuje se a simuluje s jediným cílem - na vojnu nejt", což je dokonce "*úplný folklór*" (MF Dnes 14.1.1995). Mezi neanonymními tvůrci folklóru vynikl z této branže dřevní ministr A. Baudyš,

ZAMYŠLENÍ

jehož výroky si vysloužily následující charakteristiku: "Tuto píseň známe, patří už přece k *tuzemskému folklóru*, že všechna uřeknutí pánů politiků vznikají usilovnou prací desinformačních oddělení v redakcích" (Lidové noviny 30.9.1994). A když už jsme u ozbrojených či našťestí už odzbrojených složek, tak tedy Lidové milice zůstanou "v paměti lidí falešně zapsány spíše jako *dobový folklór*, i se svými přitroublými malými i velkými šéfy" (Svobodné slovo 6.1.1995). I důvtip a srdnatost příslušníků SNB z "vybraných dílů proslulého seriálu 30 případů majora Zemana" se už dnes jeví jako ukázky "*totalitního folklóru*" (LN 11.1.1995).

"*Předvolební folklór*" (LN 24.10.1994) známe nejen my, ale též voliči v jedné nejmenované zemi, kde "až doposud považovali všichni Luptáka spíše za *folklórní výplň* politické scény" (LN 17.10.1994). "*Politický folklór krizových situací*" (LN 14.1.1995) může ovšem dorůst až děsivých rozměrů: "Stařenky s ikonami Josefa Visarionoviče na současných demonstracích, to je možná folklór, ale rezidua stalinismu v myslích milionů lidí, to je přežívající zárodek nebezpečné choroby, jež stále hrozí" (LN 28.9.1994).

V občanském životě našťestí nemáme důvod moc se strachovat, protože "privatizační skandály, které se pomalu stávají málo zajímavou součástí našeho života a *národním folklórem*, jsou v povědomí naší veřejnosti vnímány již jako normální jev" (Svobodné slovo 6.12.1994). Znepokojivá nejasnost nicméně panuje ve zdravotnictví, a to i přesto, že se pod titulkem "Kobaltová bomba není žádným folklórem" konejšivě dočítáme, že celý případ s je-

jím zmizením přece jen "můžeme považovat za *ústně tradovaný folklór*" (LN 13.9.1994). To dilema je s to rozřešit Jiří Zmožek, který "*je ve folklóru doma*", hlavně pokud běží o vstup "Moravské chalupy do Gastro řetězce Na české a moravské svatbě" (Svobodné slovo 16.1.1995). Ale elitářským posměváčkům ztuhne úsměv na rtech, když se dovědí, že sám "prezident svým novoročním projevem otevřel stavidla českého *politického folklóru*. Jednotliví politici se předhánějí se svými troškami do mlýna a mnozí přitom prokazují často neuvěřitelnou popletenost v základních pojmech" (LN 11.1.1995). Abychom - jak jsme na to zvyklí - nepouštěli ze zřetele, co tomu řekne cizina, a abychom si uvědomili stoupající prestiž naší domácí tradice ve světě, ocitujeme nakonec ukázkou komparativního přístupu, který přivádí k přesvědčení, že "mezi uvedenými příklady českého *politického folklóru* a kategoričkým odsudkem belgického listu (La Libre Belgique) je přesto dost velký kvalitativní rozdíl", jak informuje článek "Český folklór a západní tisk" (LN 25.1.1995).

Tak tedy: Folklór je, když někdo lže, když se přetvařuje, když blábolí, zkrátka když se vyznamená jakoukoli ptákovinou. To jsou atributy, které koneckonců zajišťují věčný život folklóru a obživu těm pohotovým folkloristům, kteří se chopí bádání na tomto poli. Sami aktéři novodobých folklórních žánrů vyplní jednu stránku školních čítanek, když přece "nejhlubší a nejvýraznější, umělecky nejdokonalejší typy hrdinů vytvořil folklór" (M. Gorkij).

Blem, blem, blem. Ej, juchú, juchuchú.

R.J.

The second copy of the "Ethnographic Revue" magazin issued in 1995 is dedicated to 50th anniversary of the International Festival of Folklore in Strážnice which the Institute of Folk Culture is organizer of. This anniversary has influented also total composition of issued contributions.

Dr. Josef Jančář, Director of the Institute of Folk Culture, is reverting to the origin of the Festival by passage from new book called "Looking back in Strážnice" (Strážnická ohlédnutí). Dr. Svetozár Švehlák in his essay is observing development of folk culture presentation at different exhibitions, festivals and other opportunities and also relations towards the Czech nation. He has managed to put the origin of the Festival into wider historical and cultural circumstaces. Cyril Zálešák is watching development of dramaturgy and programm structure at the Festival. Prof. Dušan Holý is meditating upon accession of authors to creation of folk programms and gives some counsels to beginners.

The photographic supplement of the magazine this time proceeds from archive documentation of the Institute of Folk Culture.

Some other shorter contributions are dedicated to the Festival anniversary. Petr Dorůžka is observing phenomenon of "World music" and Americanization of culture at more generally written article. Vladislav Stanovský, Josef Beneš, Miloš Vršecký and Svetozár Švehlák remember the Festival and are publishing their declarations. Dr. Karel Pavlišťík, Chairman of the Programm Council of the Festival, closes that part by evaluation of existing conditions and situation of the Festival.

Content of this copy has been amended by reports about other festivals of folklore, about the CIOFF-Conference, by reviews of books and replica of one of them, by report about journey of studies organized by students from Brno. A short contribution is also dedicated to the world "folklore" used by some politicians and journalists without knowing its meaning. At the conclusion, reports about awards of contributors of our magazine are issued.

Die zweite Nummer der Fachzeitschrift "Ethnographische Revue" im Jahr 1995 ist dem 50. Jubiläum des Internationalen Folkloren Festival in Strážnice gewidmet. Sein Organisator ist das Institut für Volkskultur. Dieses Jubiläum beeinflusste auch die gesamte Zusammensetzung der publizierten Beiträgen.

Dr. Josef Jančář, Direktor des Instituts für Volkskultur, kehrt zum Entstehen des Festivals mit dem Ausschnitt aus dem vorzubereiteten Buch "Strážnicer Rückschau" (Strážnická ohlédnutí). Dr. Svetozár Švehlák in seiner Studie achtet auf die Entwicklung der Präsentation von Folkloren- kultur auf verschiedenen Ausstellungen, Festivalen und anderen Gelegenheiten, sowie auch auf die Beziehungen zu dem tschechischen Nation. Es gelang ihm, Entstehen des Festivals in Strážnice in die breiteren historischen und kulturellen Zusammenhänge zu bringen. Cyril Zálešák verfolgt Entwicklung der Dramaturgie und Struktur der Programme in Festival. Prof. Dušan Holý wird nachdenklich über die Authorszutritte zur Schöpfung der Folkloren- programme und gibt den anfangenden Autoren einige Rate.

Der photographische Anhang der Zeitschrift geht diesmal aus der Archivdokumentation des Institutes für Volkskultur hervor.

Noch einige kleinere Beiträge sind dem Festivalsjubiläum gewidmet. Petr Dorůžka in seinem mehr allgemein erfassten Artikel achtet auf "World music" - Phänomen und Amerikanisierung der Kultur. Vladislav Stanovský, Josef Beneš, Miloš Vršecký und Svetozár Švehlák heben das Festival hervor und veröffentlichen ihre Erklärungen. Dr. Karel Pavlišťík, Vorsitzender des Programmates des Festivals, schliesst diesen Teil mit Bewertung der bestehen- den Position und Bedingungen des Festivals.

Inhalt dieser Nummer ist mit Berichten über andere Folklorenfestivale und CIOFF-Konferenz, mit Bücherrezensionen und einer Replika und mit Bericht über Studienreise der Studenten von Brünn ergänzt. Kleiner Beitrag ist auch der Verwendung vom Wort "Folklore" von einigen Politikern und Journalisten gewidmet, von denen es verwendet ist ohne seine Meinung zu wissen. Zum Schluss sind dann Informationen über Bewertung von Mitarbeitern unserer Zeitschrift veröffentlicht.

Ústav lidové kultury ve Strážnici vám nabízí:

<i>V. a V. Frolcovi a J. Pajer.</i> Primáš Slávek Volavý	20,-
<i>J. Pajer:</i> Svět lidové písně	20,-
<i>J. Jančář - M. Pavlicová:</i> Lidová hudba a tanec na jevišti (Slovácko a Hradištan)	12,-
Bibliografie prací Zd. Jelínkové	10,-
Bibliografie prací A. Václavíka	5,-
Bibliografie prací J. Gelnara	5,-
Bibliografie prací R. Jeřábka	8,-
Bibliografie prací O. Sirovátky	10,-
Bibliografie prací V. Frolce	20,-
<i>Zdenka Jelínková:</i> Lidové tance z Bystřicka a Pernštejska, díl I., II.	30,-
Videokazeta Strážnice '91 - jeden a půlhodinový sestřih pořadů 46. ročníku MFF	200,-
Videokazeta Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska: díl VIII. - Valašsko, díl I. - Západní Čechy, díl II. - Jižní Čechy (k videokazetě jsou přiložena taneční skripta s popisy tanců)	300,-
Katalog výstavy Nástroje lidové hudby v Čechách, na Moravě a ve Slezsku	20,-
<i>D. Holý - C. Nečas:</i> Žalující píseň	50,-
Národopisná revue (do roku 1995 - 4 čísla v ročníku po 15,- Kč)	60,-
Národopisná revue (ročník 1995 - 4 čísla v ročníku po 25,- Kč)	100,-
Guberniální sbírka - sbírka 700 lidových písní z Moravy a ze Slezska z roku 1819	200,-
<i>J. Jančář:</i> Strážnická ohlédnutí (historie 50 ročníků MFF Strážnice, barevné a černobílé foto, 212 stran)	200,-

